

Dr. Ujhelyi Dávid

VÁLSÁGJELEK ÉS MEGOLDÁSAIK A DIGITÁLIS SZERZŐI JOGBAN*

„De... szarvashiba elméletet alkotni adatok nélkül.
Akkor ugyanis a tényeket igazítjuk a teóriához,
nem pedig a teóriát a tényekhez.”
Sherlock Holmes

A jogász tevékenysége nagyban hasonlít a mérnök munkájához. *Roscoe Poundnak*¹ a jogalkalmazásra vonatkozó kifejezésével élve *social engineering*, társadalmi mérnökösködés. Továbbgondolva a metaforát, a jogi hivatás egyes ágaiban tevékenykedők megtervezik a szerkezetet, vagyis a társadalmat, mások a szerkezet tökéletesítésén fáradoznak, és vannak, akik karbantartják azt.

A társadalmi szerkezet egyik önálló, mára elkülönült egysége, a szerzői jog „meghibásodott, elromlott”. Ahhoz, hogy jogászként a közösség hasznára tudjunk válni, és rendbe tudjuk hozni ezt a hibát, szükség van arra, hogy felmérjük: milyen problémák, válságjelek bukkantak fel a jogterületen, mi okozza ezeket, és – ha a társadalom önmaga nem képes ezek orvoslására – milyen intézkedéseket kell alkalmaznunk a problémák elhárítása végett.

A „szerzői jogi gépezet” legfőbb működési elve az *egyensúly*.² A szerző – az egyik oldalon – törvényben meghatározott kizárólagos felhasználási és engedélyezési jogot kap műve felett, aminek a segítségével megélhetését is biztosítani képes, míg a társadalom bizonyos esetekben – a másik oldalon – az előbbi ellensúlyaként felhatalmazást kap arra, hogy a művet a szerző engedélye és a kötelező díjfizetés nélkül felhasználja. *Jessica Litman*³ szerint nem is több ez egy mindkét fél számára hasznos üzletnél, *bargain*nél.

A szerkezet meghibásodásának számos oka lehet. Előfordulhatnak kisebb problémák, zökkenők egy jogterület életében. Ilyen volt például a szerzői jogban a szoftverek megjelenése, amely joghézagot a nemzeti és nemzetközi jogalkotás vívmányai viszonylag gyorsan, a rendszerben bekövetkező inkohereciák nélkül meg tudtak oldani. Ám vannak komolyabb

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszékén készült diplomamunka szerkesztett változata. A dolgozat I. helyezett lett a XXXI. OTDK-n. A szerző ezúton mond köszönetet konzulensének, dr. Pogácsás Anettnek.

¹ Az amerikai jogi realizmus képviselője, a cambridge-i Harvard Law School dékánja 1916-tól 1936-ig.

² *Pogácsás Anett: Szerzői jog újratöltve. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december, p. 38.

³ *Jessica Litman: Digital copyright*. Prometheus Books, 2006, p. 122.

hibák, válságjelek, amelyek kezelése igen nagy erőfeszítéseket kíván meg mind a jogalkotótól, mind a társadalom többi résztvevőjétől, és amelynek eredményeképpen akár újra is rajzolódhatnak egy jogterület erőviszonyai.

Az ilyen válságjeleket egyszerűen több dolog is indikálhatja. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az alapvető érték, az egyensúly eltolódása önmagában nagy problémákat okoz. Az utóbbi években megfigyelhető volt a szerzők jogainak egyoldalú kiszélesítése – gondoljunk csak a védelmi idő folyamatos növekedésére – anélkül, hogy ezt megfelelő kompenzáció követte volna a társadalom oldaláról. Ehhez járul hozzá az a tényező, hogy a szerzői jognak a technológiával mindig is komplex, egymásra ható, transzformatív⁴ kapcsolata volt. A digitális átállás gyökeres változásokhoz vezetett a felhasználások területén. Az eddigi passzív műélvezet a digitális térben interaktívva vált, teret engedve annak, hogy a művek végső kialakításában a felhasználók is részt vegyenek.⁵ Az új, globális és digitális felhasználások hullámai áttörték a jog territorális gátjait, újraalkotva ezzel a művek élvezetének évtizedes gyakorlatát.

Mindezen változások soha nem látott válságba taszították a szerzői jogot, amely válságból korántsem biztos, hogy könnyű lesz a kilábalás. Ahhoz, hogy ezeket a problémákat hatásosan kezelni tudjuk, vagyis ki tudjuk javítani a szerzői jog szerkezetében keletkezett hibákat, szükség van a meghibásodás okainak pontos és következetes felkutatására. A fent idézett, Sherlock Holmestől kölcsönvett gondolat analógiájára építve e nélkül ugyanis a társadalmi kihívásokat próbálnánk meg igazítani a joghoz, nem pedig a jogot a társadalom kihívásaihoz.

Ezért a tanulmány első két fejezetében számba vesszük a szerzői jogot érintő legfontosabb válságjeleket, a III. fejezetben pedig olyan további válságjeleket kutatunk fel, mint az ACTA nemzetközi egyezmény, a fokozatosválasz-rendszerek vagy a közös jogkezelés problematikája. A IV. fejezetben összefoglaljuk a jogirodalom néhány ismert megoldási javaslatát, majd bemutatunk egy részben az előbbieket szintéziséből, részben pedig e sorok szerzőjének gondolatából összeállított alternatívát.

I. HIBÁS METAFORÁK, METAFORIKUS HIBÁK

Stefan Larsson elmélete⁶ szerint az ember számára minden absztrakt fogalom – így tipikusan a jogi fogalmak – megértéséhez szükség van valamilyen metaforára. A használt me-

⁴ *Aarthi S. Anand*: „Less is more”: New property paradigm in the information age? *Duke Law & Technology Review*, 2012. 1. sz., p. 75.

⁵ Ha védett művet dolgoz át, ez az ún. user-generated-content (UGC), ha csak a felhasználó alkot, akkor user-created-content (UCC).

⁶ Kifejtését l. *Stefan Larsson*: *Metaphores and Norms – Understanding Copyright Law in a Digital Society*; <http://goo.gl/gWVOI>, (minden internetes forrás utolsó megtekintésének ideje 2013. március 20.).

tafora kiválasztása nagy gondossággal kell hogy történjen, ugyanis ez egy metaforakörbe helyezi a fogalmat, így az azzal kapcsolatos válaszok a metafora által kötötté válnak.⁷ Ez a kötöttség akár évszázadokon keresztül is elkísérhet bennünket.⁸

A szerzői jog – sőt, a szellemi alkotások joga – fundamentális metaforája a tulajdon. Ám egy metafora idegen kontextusba delegálása azzal a veszéllyel fenyeget, hogy egyes felmerülő kérdések, amelyek meghaladják a *source domain*,⁹ vagyis a kiindulási kontextus lehetőségeit, dogmatikailag pontatlanul kerülnek megvilágításra. Ezen alapokon elindulva vesszük górcső alá a „lopás” és a „kalóz” kifejezés szerzői jogi alkalmazását, alkalmazhatóságát, melyek alapjaiban kérdőjelezik meg a tulajdon metafora helyességét.

I.1. „Nem lopnál autót”?

2012. március 21. napján az ACTA-egyezményről szóló szakmai fórumon a Magyar Védjegy Egyesület képviselőjétől hangzott el a kérdés, miszerint miért nem egyértelmű a digitális lopás elleni fellépés fontossága. Jó példa ez arra, hogy mennyire elterjedt és a köznyelvbe tudat alatt beépült retorikai eszköz a lopás terminológiája (persze számtalan bizonyítékkal szolgálhatnánk még, így a címadó MPAA¹⁰-propagandafilmmel¹¹ is).

A legégetőbb probléma a helytelen dogmatikai álláspontok beágyazódása a köztudatba, a szellemi és a dologi tulajdon összemosása. Annak ellenére, hogy a szellemi tulajdoni megközelítés¹² a materiális tulajdonból nőtte ki magát¹³ – így több közös többszöröst is találhatunk –, számos eltérés van a két fogalom között. Eltérő az őket megillető védelem, a szellemi tulajdon térben és időben is korlátozott, és keletkezése sajátos jeleket mutat.¹⁴ Emellett a jogosultságok a dologi tulajdon esetében a tulajdonost illetik, míg a szellemi tulajdon eleve azért jön létre, hogy a jogosulton kívül állók is élvezhessék azt, ami a korlátoknak és kivételeknek köszönhetően engedélyezés és díjfizetés nélkül is megvalósulhat.¹⁵

Ezekből következően alapvetően hibás a lopást mint jogi fogalmat alkalmazni a szerzői jog világában. Mindehhez hozzájárul, hogy a hatályos büntetőjogi tényállás szerint lopást az

⁷ Larsson: i. m. (6), p. 23.

⁸ Stefan Larsson: The Path Dependence of European Copyright. SCRIPTed, 8. évf., 1. sz., 2011, p. 10.

⁹ Larsson: i. m. (6), p. 60.

¹⁰ Peter K. Yu: Digital Copyright and Confuzzling Rhetoric, Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law, 13. évf., 4. sz., 2011, p. 891.

¹¹ A filmet l. <http://goo.gl/41c2O>.

¹² Vö. Rajshree Chandra: Knowledge as Property: Issues in the Moral Grounding of Intellectual Property Rights, Oxford UP, 2010.

¹³ Boronkay Miklós, Boytha György, Csepely-Knorr Tamás, Szilágyi Pál: A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai, p. 12; <http://goo.gl/1l4KI>.

¹⁴ Mezei Péter: A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors. HVG-ORAC, 2012, p. 46.

¹⁵ Mezei Péter: A fájlcsere retorikája – gondolatok egy álvita margójára. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7 (117.) évf. 2. sz., 2012. április, p. 59.

követ el, „Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa...”,¹⁶ márpedig a szerzői jog a szerző jogosultságait tartalmazza, és mint ilyet, nem elvenni, csupán megsérteni lehet. Természetesen korántsem biztos, hogy a lopás kifejezés alkalmazásakor a beszélő a szerzői jogok ellopására gondol, ilyen körben történő használata mégis megtévesztő és pontatlan. Az eltulajdonítás¹⁷ egyértelmű következménye az, hogy akitől loptak, kikerül a dolog birtokából. Ám egy digitális másolásnál egy tökéletes, az eredeti példányt nem károsító másolat jön létre, így mind a másoló, mind a forrás birtokosa rendelkezik a mű egy példányával,¹⁸ persze ez előbbi az ezzel járó díjfizetés nélkül. Lopás csupán a szerzői mű valamilyen hordozójával kapcsolatban képzelhető el, ám a szerző jogainak megsértése mindenképpen világosan elhatárolható és elhatárolandó mind ettől, mind az előbbi tényállástól.

I.2. Szerzői jog megsáklázva

A kalóz fogalmának megjelenése a szerzői jogban kétélű fegyver. Forgatható a szerzői jogi jogosultak oldalán, kvázi az illegális letöltők megbélyegzéseként és tevékenységük bűnös, társadalomra veszélyes mivoltának kiemeléséeként, de megjelenhet a felhasználók oldalán is, mint újonnan divatos, romantikus és közösségkovacsoló erő. A következőkben a kalózok történetéből kiindulva világítunk rá arra, hogy miképpen bukkanhattak fel kalózok a szerzői jogban, illetve hogy megjelenésük milyen hatással van a jogfejlődésre.

I.2.1. A kalóz fogalom változásai¹⁹

A kalózok²⁰ (*pirate, buccaneer*) Amerika felfedezése után jelentek meg. A kalózkodásnak nevezett jelenségek történetében alapvetően *három szakasz* különíthető el.

1. Az *első időszakra*²¹ jellemző kalózság kifejlődéséhez és hosszabb időn át való fennmaradásához hozzájárult, hogy a monopóliumokkal szembeszegülőek meglátták a lehetőséget az újonnan felfedezett földrészen. Ezen önkéntes közösségek működése a korabeli források

¹⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 316. § (1) bek.

¹⁷ Vö. *Bobrovsky Jenő*: Az enyém, a tied és a miénk a szellemi tulajdonban. In: *Liber amicorum – Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére*. Budapest, ELTE, 2008.

¹⁸ *Larsson*: i. m. (6), p. 97.

¹⁹ A téma kimerítő szociológiai és közgazdaságtani elemzését l. *Bodó Balázs*: *A szerzői jog kalózái*. Typotex, 2011.

²⁰ Bővebben: *Frank Stockton*: *Pirates of Our Coast. A History of Pirates and Buccaneers* Books on Demand, 2009.

²¹ L. *Erin Mackie*: *Welcome the Outlaw – Pirates, Maroons, and Caribbean Countercultures*. Cultural Critique, 2005.

szerint²² – a kor viszonyaihoz képest – demokratikus volt, gyakran élvezték a társadalom támogatását, utópisztikus elképzeléseket tápláltak irányukban. Elterjedésükben közrejátszott, hogy a tenger ellenőrizhetetlensége miatt utolérhetetlenek voltak.

A fő *definíciós elemek*: ad hoc erőforrás jelleg, a gyenge kereskedelem kihasználása, monopóliumok elleni fellépés, demokratikus és decentralizált felépítés, önkéntesség, önszabályozás, népszerűség és támogatottság, az ellenük való védekezés sikertelensége.

2. A *második időszakot*²³ a könyvnyomtatás elterjedésétől datálhatjuk, színhelye pedig Anglia és az Egyesült Államok. Angliában egy új konfliktus üti fel a fejét, amely konfliktus kezelése végett tett lépésekben kirajzolódik az angolszász szerzői jogi rendszer alapja, a *copyright*.

A művek többszörözése egyre könnyebbé és megfizethetőbbé, ezzel összefüggésben a bennük foglalt információ értéke egyre súlytalanabbá vált.²⁴ Ezt a rendszert a kiadók²⁵ tartották kezükben. E fenti okok, illetve a kiadóknak a cenzúra eszközeiként való felhasználása eredményezte a *kalózkidatók* elburjánzását. Voltak olyan államok is, amelyek az angol monopóliumokon alapuló rendszerben rejlő réseket meglátva maguk is fokozott kalózkidói tevékenységbe kezdtek, ezek voltak a *kalózállamok*²⁶ (elsősorban az USA²⁷).

A kalózkidatók²⁸ jól ismerték az aktuális piacot, hiszen a legális kiadókkal ellentétben tisztán piaci alapokon működtek, továbbá gyakran informális megállapodásokat²⁹ kötöttek. Tevékenységük egyfajta „szokásjogi” keretek között zajlott.

A főbb *definíciós elemek* tehát a következők: a kereskedelmi monopóliumokkal, privilégiumokkal való kötöttség, cenzúra, piaci tájékozottság, népszerűség, az ellenük való védekezés eredménytelensége, önszabályozás.

3. A következő időszak a *peer-to-peer* kalózk³⁰ kora. Alapvetően a p2p-kalózk a '90-es évek végén formálódtak kimutatható réteggé. Ez a társadalmi szerveződés az első időszakbeli kalózsággal mutat bizonyos hasonlóságokat, kialakulásához is nagyban hozzájárult a kereskedelemben fellelhető diszfunkcionalitás.

²² Vö. Marcus Buford Rediker: *Villains of all nations: Atlantic pirates in the golden age*. Verso, 2004.

²³ L. bővebben: J. S. Bromley: *Outlaws at Sea, 1660–1720: Liberty, Equality, and Fraternity among the Caribbean Freebooters*. New York University Press, 2001.

²⁴ Boytha György: *Hol tart a tudásalapú társadalom?* ENSZ-akadémia, 2008.

²⁵ Bodó: i. m. (19), p. 55.

²⁶ Bővebben: Aubert J. Clark: *The movement for international copyright in nineteenth century America*. Catholic University of America P., 1960.

²⁷ L. még: Thomas Bender, David Sampliner: *Poets, Pirates, and the Creation of American Literature*. New York University Journal of International Law and Politics, 1996–97, p. 29.

²⁸ Vö. Paul Goldstein: *Copyright's highway: from Gutenberg to the celestial jukebox*. Stanford UP, 2003.

²⁹ Bodó: i. m. (19), p. 82.

³⁰ Bővebben: Eric Dagiral, Florian Dauphin: *P2P: From File Sharing to Meta-information Pooling*. Communications & Strategies, 2005.

Definíciós elem az ideológiai alátámasztottság,³¹ Megjelennek például a jogosultak és érdekvédelmi szervezeteik túlzott fellépéseivel,³² monopolisztikus helyzetével és az általuk kezdeményezett szerverlefoglalásokkal³³ kapcsolatos ellenérzések, a digitális és materiális tartalmak magas árában és a tartalmak elérhetőségének lokális korlátozásában rejlő visszaságok. Fontos megemlíteni, hogy e harmadik korszak kalózáinak tevékenységéből többségében hiányzik a kereskedelmi jelleg.³⁴

1. ábra: A kalózkodás első időszakával kapcsolatos közösségvállalást és a közösség ideológiai alátámasztását mutatja be a Pirate Bay logója (forrás: thepiratebay.org)

További definíciós sajátosként említhető a demokratikus, decentralizált felépítettség és önszabályozás. A decentralizáltság a p2p-típusú adattovábbítás természetéből fakad, a demokratikus és önszabályozó jelleget pedig tetten érhetjük az egyes torrentoldalak saját belső szabályaiban. Az *nCore* oldal szabályzatában jogintézményekre hasonlító sajátosságot

³¹ L. még *Pekka Himanen: The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*. Random House Inc, 2001.

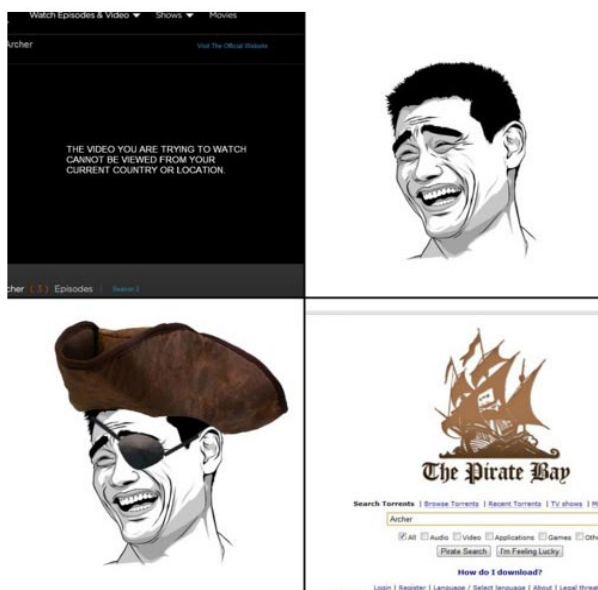
³² L. a „mass Doe litigation” kifejezést: *Colin Fowler: Catching Digital Pirates: The Witch Hunt of the 21st Century*; <http://goo.gl/pQeM9>.

³³ Erről l. *Ibolya Tibor: A torrentraziák büntetőjogi megítélése*. *Belügyi Szemle*, 2011. 2. sz.

³⁴ *Bodó: i. m. (19)*, p. 153.

találhatunk. Többek között tartalmazza a torrent alapú fájlmegosztással kapcsolatos általános (pl. tracker) és speciális (pl. CAM) fogalmak meghatározását, a torrent definícióját, a torrentfájlok feltöltésének szigorú alaki és tartalmi követelményeit, a feltöltés alóli tiltások listáját, továbbá az egyes „jogellenes magatartások” felsorolását (pl. hamis adatküldés), a kiszabható szankciók (pl. törlés) definícióját és az ún. aktivitás szabályait.

Megjelenik még az ellenük folytatott jogérvényesítés sikertelensége és a társadalmi támogatottság. Példának okáért az *Amerika kapitány: Az első bosszúálló* c. film ezen sorok írása idején még csak a mozikban volt megtekinthető, tehát a DVD kiadás előtt állt hazánkban. Magyarország két legnagyobb torrentoldalán összesen 31 322+4527, tehát összesen 35 849 letöltést lehetett összeszámolni,³⁵ amely adatból szinte kiabál a mögötte rejlő társadalmi igény.

2. ábra: A tartalmak elérhetőségének lokális korlátozásában rejlő probléma szemléltetéséről (forrás: tumblr.com)

³⁵ A szám adatok az első verziójú angol és magyar SD-, BD-, HD- és DVD-kiadások letöltési számának összege. Az első összeg az *nCore*, a második összeg a *bitHumen* oldalról származik 2011. 11. 26-án.

Tehát a főbb *definíciós elemek* a következők: reakció a kereskedelemben fellépő hiányosságokra, az üzleti szempont hiánya, demokratikus és decentralizált felépítés, önszabályozás, társadalmi támogatottság, az ellenük történő fellépések eredménytelensége, önkéntesség és részben a szellemi termékek ingyenes hozzáféréseinek igénye.

I.2.2. A kalóz terminológia buktatói

Miután megkerestük a választ arra, hogyan is bukkantak fel a kalózok a szerzői jog tengereinek horizontján, térjünk át arra a kérdésre, hogy milyen hatással van ez a retorikai eszköz a jogra.

Annak ellenére, hogy a kalózok megjelenése a fentiekre tekintettel nem csupán logikusnak, de szükségszerűnek mutatkozik, maga a terminológia alkalmazása számos negatív hatással járhat. Angol nyelvterületen annyira mindennapivá vált a kifejezés használata, hogy a tudományos munkák³⁶ jelentős többsége szinonimaként használja a *piracy* és a *copyright infringement* kifejezéseket.³⁷ Ez nem csupán dogmatikailag helytelen, de a jog egészére nézve hátrányokkal jár. A jogosulti oldal szemszögéből nézve nem tűnik helyesnek saját fogyasztói kriminalizálása, egész technológiák bűnösnek nyilvánítása. Nem helyes továbbá a *piracy* kifejezés nemzetközi jogi dokumentumokban³⁸ való szerepeltetése megfelelő definíálás nélkül, ez ugyanis a parttalan³⁹ használathoz⁴⁰ vezethet, hosszú távon pedig alááshatja az alkotókkal szemben kialakult tiszteletet és a társadalom elfogadóképességét,⁴¹ és ennek tetejébe a jogsértők számára ideológiai táptalajt⁴² is biztosít. A felhasználók oldaláról megközelítve aggályos, hogy gyakorlatilag egy egész generáció nőtt fel abban az etikai kettősségben, miszerint míg a szerzői művek beszerzésének legegyszerűbb és leggyorsabb módja az internetes letöltés, addig ez a tevékenység – a legális alternatívák véstesen alacsony számára tekintettel – morális elítéléssel fenyeget. Azzal, hogy önmagukat önkéntesen kalóznak titulálják, a társadalomban belső feszültséget gerjesztenek.

Elmondható, hogy a kalóz metafora használata nemcsak a visszájára sül el a jogosultak kezében, hanem a szerzői jog stabilitása ellen ható, dogmatikailag helytelen⁴³ és kártékony intézmény is.⁴⁴

³⁶ L. Fowler, Eko, Hofmeister és Richards jelen tanulmányban felhasznált munkáit.

³⁷ Bizonyosan a közös jogkezelők és érdekvédelmi szervezetek munkássága nyomán.

³⁸ L. az ACTA szövegét és a TRIPS legutóbbi jegyzőkönyvét.

³⁹ Mezei: i. m. (15), p. 49.

⁴⁰ Ujhelyi Dávid, Varga Ádám: Bodó Balázs: A szerzői jog kalózai, recenzió. In *Medias Res*, 2012. 1. sz., p. 148.

⁴¹ Mezei: i. m. (14), p. 35.

⁴² L. az Európában elterjedő kalózmozgalmakat.

⁴³ Larsson: i. m. (6), p. 97–98.

⁴⁴ Yu: i. m. (10), p. 31.

I.3. A jelenlegi metaforikus berendezkedésből következő válságjelek

Mind a lopás, mind a kalóz metafora használata olyan súlyos problémákat mutatott, amelyek mellett nem mehetünk el szó nélkül. A következőkben két kérdésre keressük a választ: miben rejlik a hibák felmerülésének oka, és milyen következtetéseket vonhatunk le ebből?

Az első kérdés megválaszolásához látnunk kell az általános szerzői jogi tendenciát, miszerint a technika fejlődése és a szerzői jog igen erős kölcsönhatásban van egymással,⁴⁵ így a könyvnyomtatás a szerzői jog megszületésében játszott szerepet, míg az analóg másolás elterjedése paradigmaticus váltást eredményezett.⁴⁶ A digitális technológia elterjedése a másolás folyamatába olyan mértékű változást hozott, hogy joggal tekinthetjük technológiai értelemben paradigmaváltásnak. Ám annak ellenére, hogy a digitális többszörözés hatalmas változást indukált az élet minden területén, a szerzői jog egyelőre nem volt képes erre reagálni.⁴⁷ Más szavakkal az analóg jogról nem váltottunk át a digitális jogra.⁴⁸

Láthattuk, hogy a tulajdon metafora körében alkalmazható fogalmaink már nem csak a digitális világban, de néhol bizony az analógban sem állják meg a helyüket. A szerzői jogban fel-felütik a fejüket olyan fogalmak, amelyek alkalmazása nem csupán a jogászok elé állít kihívásokat, de a társadalomban is minden szempontból káros változásokat indukálhat. Mindebből egyenesen következik, hogy a szerzői alkotások tulajdonközpontú megközelítése elavulttá vált, és ezek kezelésére nem elég a jelenlegi keretek között magát a problémát újra feltalálni,⁴⁹ a jog reformja lenne kívánatos.

II. EGY ESZKALÁLÓDÓ HÁBORÚ⁵⁰

A *copyright wars*, vagyis a szerzői jogi háború kifejezés nem ismeretlen a jogirodalom számára.⁵¹ Ennek a hadjáratnak a legintenzívebb frontvonala az elektronikus adattovábbítási módok síkján helyezkedik el, és nem túlzás, hogy ez a háború egyre inkább eszkalálódik. A következő fejezetben röviden áttekintjük az egyes szerzői jogilag kérdéses adattovábbítási módokat, azok jogi minősítését, majd az ezekből levezethető válságjeleket.

⁴⁵ *Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga.* Szent István Társulat, 2011, p. 33.

⁴⁶ *Mezei Péter: A technológia és a szerzői jog szimbiózisa.* Jogtudományi Közlöny, 2012. 5. sz., p. 200.

⁴⁷ *Larsson: i. m. (6), p. 27.*

⁴⁸ *Lyombe Eko: American Exceptionalism, the French Exceptionalism, Intellectual Property Law, and Peer-To-Peer File Sharing on the Internet.* The John Marshall Review of Intellectual Property Law, 10. évf. 1.sz., L.95, 2010, p. 98.

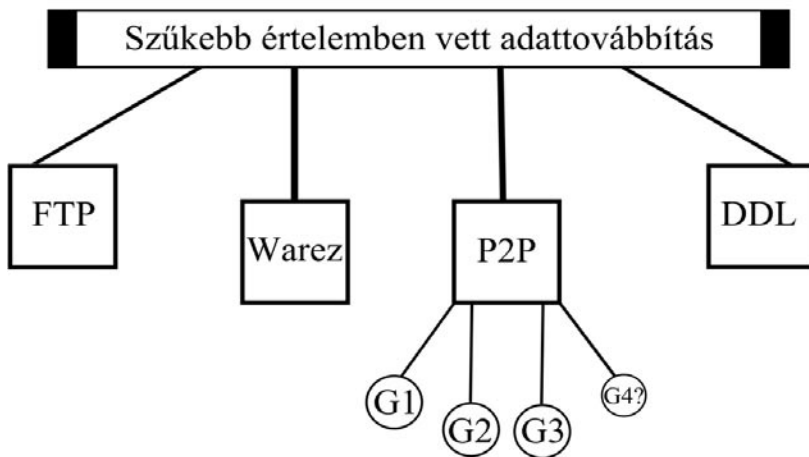
⁴⁹ *Eko: i. m. (48), p. 153.*

⁵⁰ A cím alapjául szolgált *Peter K. Yu: The Escalating Copyright Wars.* Hofstra Law Review, 32. évf. 2004, p. 907.

⁵¹ *Litman: i. m. (3), p. 151.*

II.1. Az adattovábbítás fogalmának differenciálódása

Az adattovábbítás fogalma annyira összetetté vált, hogy célszerűnek látszik felosztani *tágabb és szűkebb értelemben vett adattovábbítási* fogalomra. *Tágabb értelemben* az adattovábbítás fogalma alá tartozik szinte minden, ami internet. Másképpen megfogalmazva az internet természeténél fogva adattovábbítás.⁵² Minden, az interneten végzett művelet adatok továbbításán, többszörözésén alapul.⁵³ A *szűkebb értelemben vett* adattovábbítás fogalma alá azok a tevékenységek tartoznak, amelyek keretében a felhasználók kifejezetten állományaik megosztásának céljából alkalmazzák a világhálót.

3. ábra: A szűkebb értelemben vett adattovábbítás egyes módozatai

II.2. Az egyes adattovábbítási módok

Az *FTP*⁵⁴ (File Transfer Protocol) és a *Warez*⁵⁵ az első olyan technológiák, amelyeket kifejezetten adattovábbításra fejlesztettek ki, és az első p2p-alapú fájlmegosztók megjelenéséig szinte egyeduralkodók voltak a jogsértő tartalmak megosztásában. Ám a technológiák kevésbé aktuális jellegére tekintettel csupán a felsorolás teljességének kedvéért kerültek megemlítésre.

⁵² Bodó: i. m. (19), p. 179.

⁵³ L. még Balogh Zsolt György: Jogi informatika. Dialóg Campus, 1998.

⁵⁴ Christián László (szerk.): Az információs társadalom jogi vetületei. Budapest, Szent István T., 2011, p. 23.

⁵⁵ L. még Verebics János: A gonosz rablók, a déli gyerekek – A crackról, a warezről és a hackingről; www.mek.iif.hu/porta.

A *Direct Download Link*⁵⁶ (*DDL* vagy *file hosting*) szolgáltatások kialakulását az egyre növekvő tárhelyek és sávszélességek katalizálták. Működésük lényege, hogy a felhasználó egy honlapon keresztül feltölti az általa kívánt fájlt egy távoli szerverre, majd a feltöltés befejeztével az oldal generál számára egy linket, amellyel elérheti az általa feltöltött állományt. Itt már szerverparkok szolgálnak az adattárolásra, ebből következően igen erőforrás-igényes, költséges.⁵⁷ Megkülönböztethetünk ingyenes és fizetős szolgáltatásokat, ez utóbbi többnyire nagyobb fel- és letöltési sebességet biztosít, és növekszik a feltölthető állományok mérete is.⁵⁸ A keresés az állományok között minden esetben tilos⁵⁹ (fontos kiemelni, hogy itt nyugszik a lényegi technikai különbség a *warez* és a *DDL* között), ám a keresőmotorok keresési feltételeinek pontosításával ez a korlát megkerülhető. A megosztás továbbra is egyirányú, a szerver–kliens modellen⁶⁰ alapul.

A DDL-szolgáltatások jogi minősítése egyelőre bizonytalan. Annak ellenére, hogy a tevékenység tárhelyszolgáltatásnak minősíthető,⁶¹ és mint ilyen az uniós jogban a *notice and takedown eljárásnak*⁶² alárendelt – ami hajaz a DMCA⁶³ felelősségkorlátozó szabályaira⁶⁴ –, az Egyesült Államok a SOPA törvénytervezet elbukása⁶⁵ utáni bosszúhadjáratának több DDL-szolgáltató is áldozatául esett.⁶⁶ A biztosnak mondható jogi minősítést – mind a kontinentális, mind az angolszász jogrendszerekben – várhatóan a bíróságok ítéletei fogják kristályosítani.

A *p2p-alapú fájlmegosztók* tíz évvel ezelőtt születtek meg, a *p2p-protokoll* feltalálása után, amit *Bram Cohen* fejlesztett ki⁶⁷ 1999-ben⁶⁸ a fájlmegosztás gyorsítása végett, kikerülve a kor fájlmegosztási szokásainak legnagyobb fogyatékoságát, az erőforrás-igényességet.⁶⁹ A rendszer sarokköve, hogy ahelyett, hogy egy szerver szolgál ki több ezer felhasználót, az

⁵⁶ Mezei Péter: Tisztul a kép a RapidShare körül? A DDL szolgáltatók felelősségének korlátozása. Infokommunikáció és Jog, 2010. 6. sz., p. 187–191.

⁵⁷ Mezei Péter, Németh László: A Direct Download Link (DDL) szolgáltatás szerzői jogi megítélése. Infokommunikáció és Jog, 2009. 5. sz., p. 179–186.

⁵⁸ Mezei, Németh: i. m. (57), p. 2.

⁵⁹ Mezei, Németh: i. m. (57), p. 2.

⁶⁰ Christián: i. m. (54), p. 23.

⁶¹ Mezei: i. m. (56), p. 187.

⁶² Erről bővebben l. Bartóki-Gönczy Balázs: A tárhelyszolgáltatók felelőssége a jogsértő tartalmakért – különös tekintettel a francia bíróságok gyakorlatára. Iustum Aequum Salutare VII., 2011. 3. sz., p. 125–142.

⁶³ Digital Millennium Copyright Act.

⁶⁴ Mezei Péter: Digital Technologies – Digital Culture. Nordic Journal of Commercial Law, 2010. 1. sz.

⁶⁵ Az internet legyőzte a SOPA-t; <http://goo.gl/5tDX6> (index.hu).

⁶⁶ Bezáratták a MegaUpload fájlmegosztó oldalt; <http://goo.gl/x8rsS> (hvg.hu).

⁶⁷ Ankur R. Patel: Bittorrent beware: Legitimizing bittorrent anagins secondary copyright liability. Appalachian Journal of Law, 10. évf. 2011, p. 117.

⁶⁸ Mezei Péter: The Role of Technology and Consumers' Needs in the Evolution of Copyright Law – From Gutenberg to the Filesharers, 1; <http://goo.gl/t7n17>.

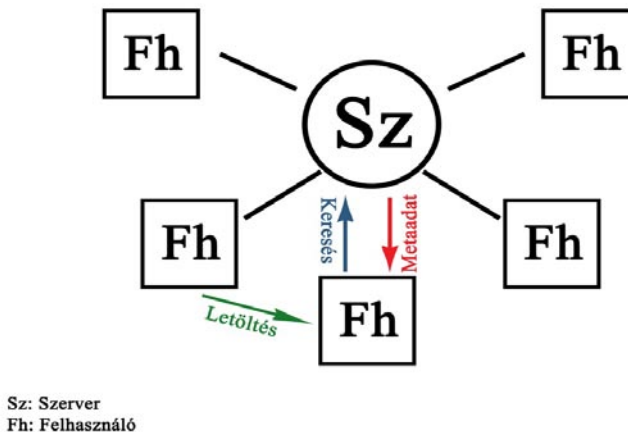
⁶⁹ Neil McAllister: Revolutionary protocol takes the pain out of sharing large files. InfoWorld, 2004, 21. sz., p. 50.

összes felhasználó egymásnak biztosítja a rendelkezésre álló adatállományt, míg a központi szerver felügyeli a tevékenységet. Az adatfolyam itt már többirányú, és több száz egyenrangú felhasználó között áramlik.

II.3. A peer-to-peer alapú fájlmegosztók egyes generációi⁷⁰

A p2p-alapú fájlmegosztó rendszereket három, egymástól jól elkülöníthető generációra⁷¹ oszthatjuk:

1. Az *első generáció*⁷² működését a kisebb (1–100Mb) tartalmak megosztására alakították ki. Adott volt egy központi szerver, amihez a felhasználók egy szoftver segítségével csatlakoztak. A keresési feltételek megadása után a szoftver felvette a kapcsolatot a szerverrel, amely megküldte számára a találatokat és a találatok elérési útját, az ún. metaadatot.⁷³ Ezután a felhasználó kiválasztotta a találatok közül a neki megfelelő állományt, és megindította a letöltést. Számítógépe ezután közvetlenül megtalálta az állomány birtokosát, és megkezdte a letöltést, de a központi szerver továbbra is felügyelte a letöltés folyamatát a felhasználó rendelkezésére bocsátott keresőszoftver segítségével.

4. ábra: Az első generációs p2p fájlmegosztók működése

⁷⁰ A generációs tipológia megjelenik *Bertoni-Montagnani, Dósa-Polyák, Bassett, Fowler, Eko, Kowalsky, Mezei, Patel és Reynolds* jelen értekezésben felhasznált munkáiban.

⁷¹ *Mezei Péter, Németh László: Mozgásban a fájlmegosztók – Negyedik generációs fájlcsere a láthatáron? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 5. (115.) évf. 2. sz., 2010. április.*

⁷² *J.E. Bassett: Unanswered Arrrrguments After the Pirate Bay Trial: Dropping Sail in the Safe Harbour of the EU Electronic Commerce Directive. North Carolina Journal of Law & Technology, 2010. 1. sz., p. 72.*

⁷³ *Christián: i. m. (54), p. 42.*

Az elsőgenerációs fájlmegosztók közül a Napster⁷⁴ és az eDonkey emelhető ki, az előbbi szolgáltatás már nemzetközi visszhangokat⁷⁵ váltott ki.⁷⁶

Ez a generáció kontinentális szerzői jogi szempontból egyértelműen a nyilvánosságához közvetítés kizárólagos jogának megsértése miatt bukott el, míg az Egyesült Államokban a közvetett felelősség intézménye kényszerítette térdre.⁷⁷

2. A *második generáció*⁷⁸ – ahogy később a harmadik is – az első generációt ért jogi támadások, a sávszélesség és a tárolókapacitás növekedése nyomán alakult ki. A koncepció szerint a szoftvert biztosító cég központi szervere lehetőleg minél közvetettebb kapcsolatba kerüljön a keresztülmenő adatokkal, hiszen minél több ponton megy keresztül az információ, annál nehezebb annak nyomon követése és a későbbi bizonyítás. Ezt a rendszert az eddigi megnevezéssel ellentétben⁷⁹ sokkal célszerűbb *dekoncentrált*, sem mint *decentralizált*⁸⁰ rendszernek nevezni, hiszen az egyes felhasználók korántsem kerülnek ki a központi szerver befolyása és ellenőrzése alól, sokkal inkább csak a kapcsolatuk válik távolibbá, közvetettebbé. Működésük alapvetően arra épül, hogy miután a felhasználó az adott fájlmegosztási szoftver segítségével felveszi a kapcsolatot a központi szerverrel, tőle megkapja keresésének a metaadatát, az elérési útját, majd ennek segítségével szupernode-ok (további szerverek) és node-ok (felhasználói szintű gépek) hálózatán keresztül jut el ahhoz a felhasználóhoz, aki az általa letölteni kívánt adatokat tárolja. Ezen generáció szolgáltatói közül a KaZaA, a LimeWire⁸¹ és a Gnutella emelhető ki.⁸²

A második generáció mind az uniós, mind az angolszász jog keretei között elvérzett. Míg Európában az újonnan megalkotott Infosoc-⁸³ és a jogérvényesítési irányelv⁸⁴ szabott gátat a terjeszkedésnek, az USA-ban továbbra is a közvetett felelősség alapján kerültek elítélésre a szolgáltatások.⁸⁵

⁷⁴ Eko: i. m. (48), p. 115.

⁷⁵ Vikman László: Szerzői jogi problémák az Interneten, a Napster-story és más fájlmegosztó módszerek; <http://goo.gl/kJMz1>.

⁷⁶ Békés Gergely: A Napster-ügy jogi háttere. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf. 3. sz., 2001. június.

⁷⁷ Mezei: i. m. (56), p. 67–68.

⁷⁸ Fowler: i. m. (32), p. 10.

⁷⁹ Vö. Mezei–Németh: i. m. (71), p. 5.

⁸⁰ Dósa Imre–Polyák Gábor: Informatikai jogi kézikönyv. KJK-KERSZÖV, 2003, Budapest, p.106.

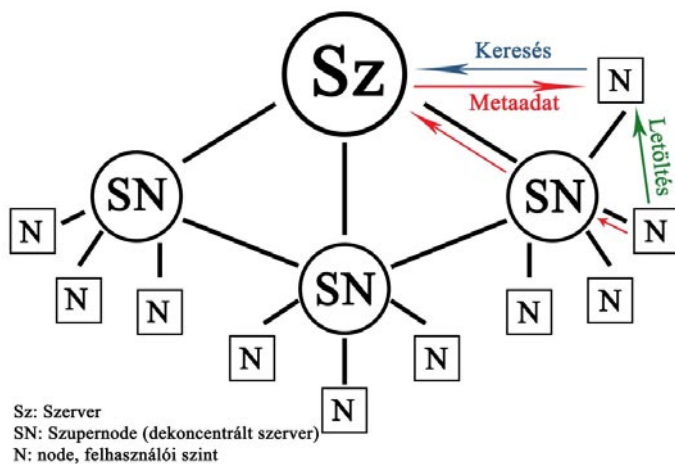
⁸¹ L. még Békés Gergely: A magáncélú másolás néhány kérdése – szomszédos jogi szemmel. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf. 2. sz., 2002. április.

⁸² Patel: i. m. (67), p. 121.

⁸³ 2001/29/EK irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

⁸⁴ 2004/48/EK irányelv a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

⁸⁵ Mezei: i. m. (14), p. 69.

5. ábra: A második generációs p2p fájlmegosztók működése

3. A p2p-alapú fájlmegosztók *harmadik generációja*,⁸⁶ az ún. *torrentalapú fájlmegosztás*⁸⁷ már jelentős eltéréseket mutat⁸⁸ az eddig bemutatott megoldásokkal szemben.⁸⁹ Megalkotásával sikerült megvalósítani az eddig ismert leggyorsabban, legtakarékosabban működő hálózatot.⁹⁰ A megosztási folyamat alapfeltétele egyrészt egy honlap, ahol a torrentfájlok között lehet keresni, másrészt pedig egy tracker.⁹¹ A tracker feladata, hogy kapcsolatot létesítsen azokkal a peerekkal (a fel- és letöltők közös elnevezése), akik az adott torrentfájl tartalmát megosztják, elszámolja azok fel- és letöltését, ellenőrzi, hogy megfelelő adatok jutnak-e el egyik peertől a másikig (az utóbbi tevékenységet nevezik hash-nek). Trackerből két fajta van, nyílt és privát.⁹² Azokat a peereket, akik már az adott állomány 100%-ával rendelkeznek, vagyis csak feltöltenek, seedeknek, azokat a peereket, akik fel- és letöltést egyaránt

⁸⁶ *Graham Reynolds: Pirate Bay on English Bay? Bittorrent File Sharing and Copyright Infringement in the Supreme Court of British Columbia. U.B.C. Law Review, 2010. 1. sz.*

⁸⁷ *Mezei Péter: A digitális sampling és a fájlcserelés kihívásai a szerzői művek szabad felhasználására, doktori disszertáció; <http://goo.gl/CRwOI>.*

⁸⁸ *Aura Bertoni, Maria Lillá Montagnani: Cloud Based Locker Services for Music: Other Incoming Battles in the Endless War Between Copyright and Technology? Retos y oportuñidades del entretenimiento en línea, 2012, p. 30.*

⁸⁹ SZJSZT 7/2008. Szerzői művek online fájlcsereelő rendszerek segítségével megvalósuló felhasználása; http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2008/2008PDF/szjszt_szakv_2008_007.pdf.

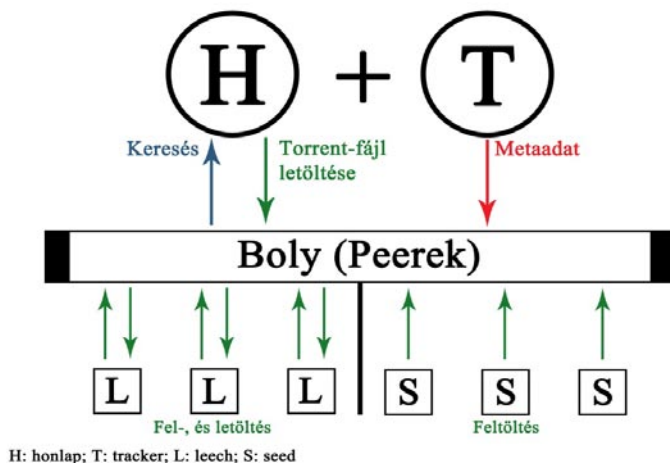
⁹⁰ *Bodó: i. m. (19), p. 168.*

⁹¹ *Mezei-Németh: i. m. (71), p. 58.*

⁹² *Mezei Péter: A sárkány levágott feje helyére mindig kettő új nő? A fájlcsereléssel szembeni küzdelem a p2p-szolgáltatók, a felhasználók és az internetszolgáltatók felelősségének fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évf. 3. sz., 2009. április, p. 16.*

forgalmaznak, leecheknek nevezzük.⁹³ Egy torrentfájl alapján, egy tracker felügyelete alatt egymáshoz kapcsolt leech-ek és seedek (azaz *peerek*) közössége a swarm.⁹⁴

Szükség van továbbá egy ún. torrentkliensre, amely kezelni tudja a .torrent kiterjesztésű fájlokat, illetve a fel- és letöltést. Az egyes szeletek tartalmát két oldalról is ellenőrzik. Egyrészt a tracker, a fentebb említett hash-folyamat segítségével, másrészt egy .sfv kiterjesztésű fájl utólagos használatával.⁹⁵

6. ábra: A harmadik generációs p2p fájlmegosztók működése

A rendszer fontos sajátossága, hogy szinte maradéktalanul sikerült megvalósítania a *decentralizációt*, hiszen központi szerver helyett itt már csak egy tracker üzemel.⁹⁶

Említést kell még tenni egy újabb technikai megoldásról, a mágneslinkről (magnet link).⁹⁷ Ezzel a lépéssel a torrentoldalak megvalósították a *teljes decentralizációt*, ami a tracker kiküszöbölését jelenti.⁹⁸ A mágneslink letöltése után az abban foglalt adatok alapján a torrentkliens megkeresi az első felhasználót, aki a kívánt adatokkal rendelkezik, tőle a hozzá kapcsolódó felhasználók listáját is megszerzi, ezzel bővítve a peerek számát. A technológia hátránya az, hogy az első peerrel való kapcsolatteremtés a klasszikus módszernél tovább tarthat, ám ezután a szokott sebesség érhető el.

⁹³ Fowler: i. m. (32), p. 20.

⁹⁴ Bassett: i. m. (72), p. 72.

⁹⁵ Mindezekről kimerítően Chris Fehily: Internet Piracy 102. II. fejelet. Questing Vole Press, 2011.

⁹⁶ Frank H. P. Fitzek, Hassan Charaf: Mobile peer to peer (P2P): a tutorial guide. John Wiley and Sons, 2009, p. 104–108.

⁹⁷ Paul Piccard–Marcus Sachs: Securing IM and P2P applications for the enterprise. Syngress, 2005, p. 296.

⁹⁸ Fowler: i. m. (32), p. 24.

A teljes decentralizáció megvalósítása után, 2012 őszén a PirateBay oldal szervereit több tíz, külön országban található felhő alapú szolgáltatásba költöztette,⁹⁹ jelentősen megnehezítve ezzel az ellenük lefolytatandó nyomozásokat, és szinte lehetetlenné téve a szolgáltatás leállítását.

2010-ben felmerült a kérdés: vajon eljutottunk-e már a *negyedik generációs fájlmegosztók* korába? Megjelentek már az ezzel a címmel beharangozott¹⁰⁰ egyes szoftverek,¹⁰¹ pedig a generációs jellemzők alaposabb vizsgálata alapján egyértelműen arra a következtetésre juthatunk, hogy ezek a programok csupán sajátos, egyedi felhasználási módot jelentenek, és a negyedik generáció napjainkban is várát még magára.

A harmadik generációs fájlmegosztás szerzői jogi minősítése vitatott. Mindezek ellenére elfogadott, hogy a torrentoldalak üzemeltetői tárhelyszolgáltatónak minősülnek, így a már említett értesítési és eltávolítási eljárás¹⁰² alá tartoznak, míg az Egyesült Államokban továbbra is a másodlagos felelősség doktrínája alkalmazandó. A felhasználók tevékenységével kapcsolatban élő tévhit,¹⁰³ hogy a letöltés nem illegális. A letöltési mozzanat jogi szempontból többszörözésként értékelendő, mely tevékenységet nem tekintjük szabad felhasználásnak, mivel a jogellenes forrásból történő többszörözés nem felel meg a háromlépcsős¹⁰⁴ teszt¹⁰⁵ elvárásainak¹⁰⁶ (a jövedelemszerzés kérdése a gyakorlatban többnyire nem releváns). Ezen állásfoglalás egyetlen SZJSZT-szakvéleményre¹⁰⁷ alapozódik, mely nem kötelező erejű, így – természetesen tisztelettel adózva a testület munkásságának – kötelességünk kritikus szemmel hozzáállni. Ezzel szemben a feltöltés¹⁰⁸ minden esetben a nyilvánossághoz közvetítés (és ezen belül az egyedi lehívásra¹⁰⁹ történő hozzáférhetővé tétel¹¹⁰) kizárólagos jogát sérti, így ha felételezük, hogy a letöltés szükségszerű velejárója a feltöltés, akkor a tevékenység jogellenes volta egyértelműnek látszik. Ám a letöltésnek nem egyenes következménye a feltöltés.¹¹¹ Egyes kliensek beállíthatók úgy is, hogy eleve kizárt legyen a feltöltés. Amíg a

⁹⁹ TorrentFreak: Pirate Bay Moves to The Cloud; <http://goo.gl/3qoHg>.

¹⁰⁰ Itt a Bittorrent új generációja; <http://goo.gl/rAE02> (index.hu).

¹⁰¹ E.szer.int blog: Indul a teljes tracker nélküli torrentezés; <http://goo.gl/bt2me>.

¹⁰² Mezei: i. m. (92), p. 23.

¹⁰³ Méhes Eszter: (Il)legális letöltések a nagyvilágban. Műhely, 2012. 4. sz., p. 15.

¹⁰⁴ Bővebben: Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-ORAC, 2010.

¹⁰⁵ Ficsor Mihály: Copyright for the Digital Era: The WIPO “Internet” Treaties. Columbia-VLA Journal. of Law & the Arts, 1997. Spr.–Summ.

¹⁰⁶ Mezei: i. m. (14), p. 157.

¹⁰⁷ SZJSZT 17/2006. A jogellenes forrásból történő másolás kérdése; www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2006/ELLENORZOTT_PDF/szjszt_szakv_2006_017_REC.pdf.

¹⁰⁸ L. Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó: A nyilvánossághoz közvetítési (előadási) jog értelmezése az Európai Bíróság gyakorlatában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 1. sz., 2012. február.

¹⁰⁹ Sarkady Ildikó, Grad-Gyenge Anikó: A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai. Médiatudományi Intézet, 2012, p. 123–124.

¹¹⁰ Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a szerzői jogi jogérvényesítéshez. ProArt, 2012, p. 74.

¹¹¹ Ibolya: i. m. (33), p. 3.

jogellenes forrás tilalma jogszabályi formát nem ölt, a harmadik generáció felhasználóoldali jogellenességének merev dogmatikai megállapítása – persze minden esetben a konkrét tényállásra tekintettel – nem állhat biztos lábakon.

II.4. A trackerüzemeltetők véleménye a hazai szabályozásról

A technológiai háttér és a jogi szabályozás ismertetése után röviden – mintegy reprezentatív jelleggel – bemutatjuk a fentieket a gyakorlatban megvalósítók véleményét is. Mivel az itt feldolgozott szakirodalom egyike sem szólaltatta meg a trackerek üzemeltetőit, ezért 2011-ben e sorok szerzője saját felmérést végzett a témában. Ennek keretében három hazai torrentoldal működtetője – köztük a két legnagyobb, az *nCore*-é és a *bitHUMen*é – fejtette ki véleményét a szerző által összeállított kérdőívvel kapcsolatban.

1. Az első kérdés az volt, hogy a *trackerüzemeltetők – véleményük szerint – tisztában vannak-e a tevékenységükre irányadó magyar szabályozással*. Két igenlő válasz volt, illetve az egyik üzemeltető akként nyilatkozott, hogy csupán részben van tisztában vele. Érdekes módon ugyanez a válaszadó adta a valóságtól legelrugaskodottabb választ arra a kérdésre, hogy *legálisnak tartja-e a torrentalapú fájlcsere*lést, mely kérdésre adott válaszokat a későbbiekben ismertetjük.

2. A második kérdés arra irányult, hogy *mennyire tartják a trackerüzemeltetők reálisnak, alkalmazhatónak a magyar szabályozást*. A válaszadók közül csupán egy tartotta kielégítőnek, a másik két válaszadó kifejezetten bizonytalannak és irreálisnak nevezte, illetve bírálta a közös jogkezelő és jogvédő szervezetek tevékenységét. A válaszokból viszont az is kitűnt, hogy a kérdésre igennel válaszoló üzemeltető tudta a legpontosabban leírni a torrentalapú fájlcsere lést működését és annak jogi minősíthetőségét.

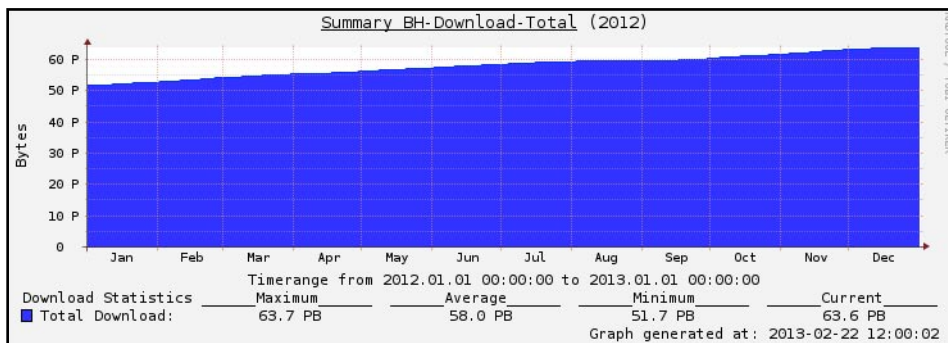
3. A következő kérdés arra próbált rávilágítani, hogy *illegálisnak, jogellenesnek tartják-e az üzemeltetők a torrentalapú fájlcsere lést*. Egy válaszadó helyesen látta, hogy alapvetően a megosztott tartalomtól is függ a jogi minősítés, továbbá tisztában volt az üzemeltetőkre irányadó felelősségi szabályokkal. A másik két válaszadó jogszerűnek minősítette a torrentalapú fájlmegosztást minden tartalommal kapcsolatban. Egyikük téves álláspontja a magáncélú másolás téves megítéléséből fakadt, míg a másik üzemeltető a szerzői jogok érvényesíthetlenségét állította a jogszerűség mögé.

Arra a kérdésre, hogy *milyen esélyeket látnak egy ellenérték fejében és jogszerű keretek között üzemelő, torrentalapú fájlmegosztás elvein működő rendszer életképességére vonatkozóan*, a többség pozitív válaszokat adott. Szerintük egy ilyen honlap már napjainkban is jól működő vállalkozás lenne, ha a hazai körülményekhez igazodva állapítanák meg az árakat.

A *jövőbeli szabályozás főbb irányelveire* vonatkozóan az üzemeltetők között volt, aki szerint a jelenlegi szabályozás alapvetően nem rossz, csupán a közös jogkezelő szervezetek tevékenységét lenne szükséges újragondolni, míg a másik válaszadó szerint nem a szabá-

lyozáson kellene változtatni, hanem a szerzők és a jogvédő szervezetek elavult hozzáállását lenne szükséges hozzáigazítani napjaink technikai hátteréhez.

A következő kérdés az oldalak *havi, évi forgalmára kereste a választ*. A bitHUMen oldal üzemeltetője az alábbi, a 2012. év adatait tartalmazó táblázatot bocsátotta a rendelkezésünkre.

7. ábra: A bitHUMen oldal 2012. évi forgalmi adatai

A grafikonból kitűnik, hogy az oldal adatforgalma havonta *1 Petabyte* körüli. Az nCore adatai szerint általánosságban egy időben az oldal látogatottsága 9000 fő körül volt 2010-ben, ami éjszaka is csupán 4000-re esett le, az egy időben kapcsolódó peerek száma pedig általában *2 millió* körül mozgott.

A következő kérdés kifejezetten a *jogvédő vagy közös jogkezelő szervezetek tevékenységére* irányult, mely témában minden üzemeltető egységes véleményt formált. Mindannyian elmondták, hogy többször is keresték már meg őket közös jogkezelő szervezetek, és kérték a teljes torrentállomány eltávolítását. Mivel ezeket a kéréseket jogszerűtlennek és kivitelezhetetlennek vélték, ezért a kialakult gyakorlat szerint az ilyen leveleket azonnal törlik. Viszont minden válaszadó kitért arra, hogy többször is megkeresték már őket szerzők és kiadók néhány torrent levételével és további tiltásával kapcsolatban, mely kéréseknek saját bevallásuk szerint mindig eleget tettek.

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy *történtek-e polgári vagy büntetőjogi lépések az adott oldalakgal kapcsolatban*, illetve, hogy ennek milyen hatása volt a további tevékenységükre. Az eljárásokkal kapcsolatban mindkét még aktív üzemeltető nemleges választ adott – egyikük már korábban felfüggesztette tevékenységét –, mindegyikük szervereit viszont pár hónappal később lefoglalták,¹¹² ami egyikük esetében mindössze másfél hét kiesést je-

¹¹² Lefoglalták a Bithumen szervereit; <http://goo.gl/fNDEc> (index.hu).

lentett a szolgáltatásban, és a felhasználók rendszeres tájékoztatást is kaptak a fejleményekkel kapcsolatban.¹¹³ A másik oldal szerveit 2010. 10. 22. napján foglalta le a rendőrség,¹¹⁴ amely intézkedés óta e tanulmány írásáig két és fél év telt el minden további jogkövetkezmény nélkül, az oldal pedig mind a napig üzemel. Ez a tény sokat elmond a büntetőjogi intézkedések e körben érvényesülő preventív erejéről.

II.5. Az adattovábbítási módokból következő válságjelek

Az egyes adattovábbítási módok jellemzőiből és sajátosságaiból több szerzői jogi válságjelre is felfigyelhetünk, amelyek közül az első az adattovábbítási módok történetéből következik.

Az egyes módozatok közötti váltás akkor és csak akkor következett be, ha az előzőt a jog térdre kényszerítette.¹¹⁵ Amint egyértelművé vált, hogy a jog egy – vagy inkább több – bírósági ítélet útján végleg pontot tett az aktuális technológia jogos vagy jogellenes voltával kapcsolatos kérdésekre, a fennmaradó vákuum katalizálta az új megoldás létrejöttét, és igen rövid időn belül meg is született egy olyan új rendszer, amit már nem lehetett az előző generációra vonatkozó jogi állásfoglalásokkal egy kalap alá venni. Jelenleg a torrentoldalak több mint tízéves jelenléte, de sokkal inkább elterjedtsége egyértelmű jel számunkra arra nézve, hogy a szerzői jog – sem nemzeti, sem nemzetközi szinten – nem volt képes jogilag korrekt választ adni a technika kihívásaira. Mindezek pedig azt jelentik, hogy a jog a jövőben szükségszerűen valamilyen módon változni lesz kénytelen.

Problémásnak tűnik az adott jogi válaszok területi hatálya, ugyanis a fájlmegosztás problémakörére reakcióként létrejövő szabályozások mind területiális jellegűek, ám maga a probléma globális. Bár a nemzetközi magánjog szabályai képesek kijelölni számunkra az alkalmazandó jogot, az egyes országok jelentősen eltérő szabályozása – lásd pl. fejlődő országok – nagyban megnehezítik a jogérvényesítést, aláásva ezzel a stabilitást. A nemzeti szintű szabályozás kora leáldozóban van,¹¹⁶ szükségesnek mutatkozik a globális problémára való globális válasz megadása, méghozzá egy új nemzetközi egyezmény útján, amely kijelölné a digitális átállás kereteit.

Érdekes lehet a fájlmegosztást mint egy üzleti modell alapjául szolgáló technológiát szemügyre venni. Felmerülhet a kérdés, miért ilyen erős az ellenállás a jogosulti oldalon egy olyan technológia ellen, amely a szerzői mű mint áru disztribúciójában jelentős költségcsökkentést eredményezhet. A válasz alaptételeként meg kell állapítanunk, hogy a jelenlegi

¹¹³ Co(mmodo)rosodó bH – lefoglalás?; <http://goo.gl/8GIrO> (asva.info).

¹¹⁴ A BRFK Kommunikációs Osztályának tájékoztatása, elérhető: <http://goo.gl/0FnMA>.

¹¹⁵ Bassett: i. m. (72), p. 96.

¹¹⁶ Vö. Mezei: i. m. (14), p. 52.

üzleti, disztribúciós modell meghaladott,¹¹⁷ elavult,¹¹⁸ az új technológiák elvértve kerülnek kihasználásra. Az ellenérv, miszerint a p2p-protokoll alkalmazása irányíthatatlan, téves, ugyanis a technológia beépíthető úgy is, hogy a felhasználók csak meghatározott keretek között tudjanak a letöltött tartalomhoz hozzáférni.¹¹⁹ Ezek alapján elmondható, hogy az új technológiák alkalmazásának elmulasztása vagy a jogosulti oldal lelkén szárad, vagy a jogalkotón, aki nem teremtette meg a fent említett technológiák jogszerű gyakorlásának új üzleti modelleket ösztönző jogi kereteit.

III. TOVÁBBI VÁLSÁGJELEK A SZERZŐI JOG VILÁGÁBAN

Az első két kiemelt válságjel, a tulajdon metafora és az adattovábbítási módok által okozott problémák elemzése után a szerzői jog további, aktuális válságjeleit tárgyaljuk. Szó lesz korunk nemzetközi egyezményéről, az ACTA-ról, a védelmi idő problematikájáról, a közös jogkezelés jelenlegi kérdéseiről, és végül a fokozatosválasz-rendszerek és védelmi intézkedések szerzői jogi megközelítéséről.

III.1. Az ACTA,¹²⁰ a digitális kor nemzetközi egyezménye

A Berni Unió Egyleményt 1886-ban hozták létre, és majdnem minden húsz évben felülvizsgálták.¹²¹ A TRIPS-megállapodás 1993-ban született, a WCT- és a WPPT-egyezmény 1996-ban.¹²² Annak ellenére, hogy a részes felek igyekeznek a fenti egyezmények szövegét a kor kihívásaihoz megfelelően hozzáigazítani, világossá vált, hogy a jelenlegi szerzői jogi keretek revízióra szorulnak. Az utóbb bekövetkezett események fényében azt kívánjuk, bár csak ennek a felismerésnek a szellemében kezdődhetek volna meg az ACTA¹²³ tárgyalásai 2006-ban.¹²⁴

Az ACTA ezzel szemben a szellemi alkotásokhoz fűződő egyes jogok megsértése esetén alkalmazandó jogot kívánja egységesíteni, vagyis eljárási jogharmonizációs egyezményről beszélünk. Igazi célja és sikere – a társadalmi vélekedéssel ellentétben¹²⁵ – a fejlődő orszá-

¹¹⁷ L. a market failure kifejezést: *Jennifer Stisa Granick, Peter Harte, Mark Ishikawa, Joe Kraus, Fred von Lohmann, Kent Rowald*: Tracking Pirates in Cyberspace. *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review*, 24. évf. 2004. p. 73, 84.

¹¹⁸ *Yu*: i. m. (10), p. 36.

¹¹⁹ *Pl. a P2PTV*: *Mezei-Németh*: i. m. (71), p. 75.

¹²⁰ Anti-Counterfeiting Trade Agreement. A továbbiakban ACTA vagy egyezmény.

¹²¹ *Ficsor*: i. m. (105), p. 1.

¹²² *Tattay-Pintz-Pogácsás*: i. m. (45), p. 69–90.

¹²³ A vizsgált szöveg: <http://goo.gl/dN9sC>.

¹²⁴ *Kovács Gabriella*: Folytatódik a küzdelem az illegális letöltések ellen. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 5 (115.) évf. 5. sz., 2010. október, p. 35.

¹²⁵ ACTA: Az automatikus cenzúra tökéletes alkalmazása?; <http://goo.gl/Jyu3g> (nol.hu).

gok iparjogvédelmi és szerzői jogi jogérvényesítési gyakorlatának befolyásolása lett volna, ám ezen országok következetesen távol maradtak¹²⁶ a tárgyalásoktól. Mi sem bizonyítja jobban a fenti állítást mint az, hogy ha az egyezmény életbe is lépett volna, a fejlett országoknak – sem az EU tagállamainak, sem az USA-nak – az implementáció során semmilyen módon sem kellett volna saját jogi szabályozásukat megváltoztatni.¹²⁷

Az egyezmény hat fejezetre oszlik. Az I. fejezet definíciókat tartalmaz, a II. fejezet a jogérvényesítés jogi kereteivel, a III. fejezet a végrehajtás gyakorlatával foglalkozik. A IV. fejezet a nemzetközi együttműködés kereteit tartalmazza, az V. fejezet szól az ACTA-bizottság felállításáról, míg az utolsó fejezet a záró rendelkezéseket sorolja fel.¹²⁸

Akárcsak az amerikai SOPA¹²⁹ törvénytervezet, az ACTA is igen hányattatott utat járt be, a támadások végül az egyezmény bukásához vezettek.¹³⁰ Az egyik első ilyen kritika az előkészületek és tárgyalások részleteinek titokban tartása volt.¹³¹ Bár egyáltalán nem szokatlan, hogy egy multilaterális nemzetközi egyezmény előkészületi és korai fázisait nem teszik publikussá, a részt vevő felek több szempontból is hibát vétettek akkor, amikor nem avatták be a nyilvánosságot. Először is, 2011-ben tetőzött a SOPA törvénytervezet miatti digitális „öntudatra ébredés”, és a tervezet megbuktatása utáni mámorban a felhasználók a következő tényező felé fordultak, ami belátásuk szerint fenyegette az internet semleges-ségét.¹³² Továbbá a tárgyalások 2006 óta, vagyis akkor már ötödik éve zajlottak, így már elvárható lett volna némi információ megosztása a társadalommal. A hosszú időn át való titkolózás ösztönösen annak a látszatát kelti az emberekben, hogy van ok titkolózni. Azért is lett volna erősen indokolt a nyilvánosság elé lépni, mivel a téma – vagyis a jogérvényesítés – társadalmi jelentősége egyébként is feszültségek forrása.

Felrötták még az egyezménnyel kapcsolatban a definíciós bizonytalanságot is, míg a jogirodalom a kalóz fogalom alkalmazásában¹³³ találta a legtöbb kivetnivalót.¹³⁴ Mint már a II. fejezetben láttuk, a kalóz metafora alkalmazása mind társadalmi, mind jogi viszonylatban erősen megkérdőjelezhető, ám egy nagy volumenűnek szánt nemzetközi dokumentumban

¹²⁶ David M. Quinn: A Critical Look at the Anti-Counterfeiting Trade Agreement. *Richmond Journal of Law and Technology*, 17. évf. 4. sz., p. 3.

¹²⁷ Kőhidi Ákos: A Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodás egyes polgári jogi kérdései. *Jogi Iránytű*, 2012. 1. sz., p. 3.

¹²⁸ Quinn: i. m. (126), p. 5.

¹²⁹ Bővebben: Németh László: PIPA, SOPA, OPEN – The End of Piracy or Privacy? *Retos y oportunidades del entretenimiento en línea*, 2012.

¹³⁰ Elutasította az Európai Parlament az ACTA-t; <http://goo.gl/yg1Uz> (hvg.hu).

¹³¹ Larsson: i. m. (8), p. 23.

¹³² Adam Candeb, Daniel John McCartney: Law and the Open Internet. *Federal Communications Law Journal*, MSU Legal Studies Research Paper, No.09–22, 2011, p. 3.

¹³³ Csak példálózva: ACTA I. fej. 2. szak. 5. cikk k) pont; II. fej. 2. szak. 10. cikk 1. pont és 4. szak. 23. cikk 1. pont.

¹³⁴ Kőhidi: i. m. (127), p. 1.

egyenesen nonszensz. Ehhez járul még hozzá, hogy a fogalom egzakt jogi definícióját az egyezmény nem tartalmazza, így a jogbiztonság követelménye is erősen megkérdőjeleződik. Az alkalmazási körrel kapcsolatos kérdéseink az egyezmény keretei között megválaszolatlanok maradnak.

További kritikai pont volt az alkotók és a társadalom közötti egyensúly eltolódása.¹³⁵ Mint az közismert, a szerzői jog egyik alapvető célja a harmónia megteremtése a jogosultak és a „köz érdekei” között.¹³⁶ Az ACTA ezzel ellentétben kizárólag a jogosulti oldal jogainak kiterjesztésére, a szerzői jogok védelmének további szélesítésére koncentrált, figyelmen kívül hagyva ezzel a szerzői jog elméleti alappillérét. Azon, hogy a jogosultak jogait és azok védelmének eszközeit szükséges-e tovább szélesíteni, lehet vitatkozni. Ám ahhoz már kétség sem fér, hogy minden jogosultság kötelezettségekkel jár, mely kötelezettségeket általános jogérvényesítési garanciák zsolozsmázásával nem lehet kiváltani.

Vegyük szemügyre az ACTA üzleti modellekkel való kapcsolatát, hiszen egyértelmű elvárás lenne egy a digitális korra reagálni kívánó nemzetközi egyezménytől a disztribúcióval kapcsolatos állásfoglalás. A szöveget végigolvasva láthatjuk, hogy sem a jelenlegi modellek fejlesztésével, sem az esetleges újabb modellek kialakításával kapcsolatban nem hoz az egyezmény előrelépést, figyelmen kívül hagyva ezzel a társadalmi realitásokat.¹³⁷ Egy ilyen fontos probléma figyelmen kívül hagyása megbocsáthatatlan egy ilyen dokumentumnak.

Végül ejtsünk szót a társadalmi érdeklődésről. Jelen sorok íróját is meglepte az a mértékű publicitás, amely az ACTA életét és bukását követte,¹³⁸ hiszen korántsem mondható magától értetődőnek, hogy egy szerzői jogi dokumentum széles társadalmi érdeklődésre tartson számot. Ez egyértelmű jele annak, hogy a szerzői jog aktuális kérdései jóval nagyobb jelentőségűek, mint eddigi történetükben bármikor.

Az ACTA bár nagy potenciált hordozott magában mint nemzetközi dokumentum, a részes felek¹³⁹ által elkövetett hibák következtében bukása elkerülhetetlen volt. Továbbra is igen nagy szükség van egy olyan nemzetközi egyezményre, amely megpróbál reagálni a realitásokra, és nem csupán a jogosultak érdekvédő szervezeteinek és lobbistáinak¹⁴⁰ javát szolgálja, amely tendencia pedig egyértelműen szerzői jogi válságjelként azonosítható.

¹³⁵ Mezei Péter: Az én véleményem az ACTA-ról – 1. rész; <http://goo.gl/gbwVO>; (Szerzői jog a XXI. században).

¹³⁶ L. az 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Szt.) preambulumat.

¹³⁷ Mezei: i. m. (14), p. 226.

¹³⁸ Érdemes csupán a cikk képeit megnézni: ACTA is DEAD After European Parliament Vote; <http://goo.gl/dqZyL> (torrentfreak.com).

¹³⁹ 2012. február 21. napján az egyezményt már aláírta az Egyesült Államok, Kanada, Dél-Korea, Japán, Ausztrália, Új-Zéland, Singapúr és majdnem a teljes Európai Unió. Forrás: <http://goo.gl/mgVrI>.

¹⁴⁰ Quinn: i. m. (126), p. 22.

III.2. Végtelen védelem – a jelenlegi védelmi idő megkérdőjelezése

Háromszáz évvel ezelőtt a Statute of Anne¹⁴¹ 14 év – egyszer meghosszabbítható – védelmet biztosított a szerzői jogok birtokosainak.¹⁴² Ez a védelem az idők során folyamatosan nőtt.¹⁴³ Napjainkra a védelem ideje a szerző halálától számított (PMA, vagyis post mortem author) 70 évig terjed az Egyesült Államokban és az Európai Unió területén is, mind a szerzői, mind a szomszédos jogok¹⁴⁴ viszonylatában.

De felmerül a kérdés, vajon folytatódhat-e tovább a jogosultak egyoldalú jogkiterjesztése, egyáltalán indokolt-e a PMA 70 éves intervallum? Bár a jogirodalom nem egységes e kérdésben, akadnak hangok – nem csupán jogi, de más tudományos berkekben is¹⁴⁵ – amelyek megkérdőjelezik a jogintézmény ilyen formában való szükségességét.

A PMA-megközelítés elméleti megcáfolásához Devan R. Desai a témában kiemelkedő munkáját vesszük alapul.¹⁴⁶ Több, a szerzői művek védelmét megalapozó elmélet¹⁴⁷ ismertetése után Desai arra a következtetésre jut, hogy a PMA-védelem dogmatikailag nem megalapozott.¹⁴⁸ Állítását érvekkel is alátámasztja, miszerint „semmitől alkotás” nem létezik, a kreativitás egy körforgás, ennek megfelelően minden alkotó szükségszerűen épít a társadalom közös tudására, ezáltal minden alkotó tartozik is a társadalomnak. Támadja a nézetet, miszerint az örökösöknek profitálniuk kellene felmenőik munkáiból. Álláspontja szerint a társadalom és az örökösök érdekei sokszor ütköznek, mely folyamat kedvezőtlenül hat az alkotás folyamatára. A szerzői művek igazi örökösöként a társadalmat jelöli meg.¹⁴⁹

Az egyre hosszabbodó védelem¹⁵⁰ emellett komoly veszélyeket hordozhat magában, mivel egyre messzebb kerül a társadalmi realitásoktól. Sőt, valamely jogot túlvédeni ugyanolyan káros lehet,¹⁵¹ mint alulvédeni azt.¹⁵² Egyes művek esetében elmondhatjuk, hogy a jogosultak bevételeik nagy részét a nyilvánosságra hozataltól számított egy éven belül generálják (pl. a filmek esetében a mozipénztárakban), illetve figyelemmel kell lenni arra is, hogy a védelem fenntartása költségekkel is járhat.¹⁵³ Továbbá, mivel a szerzői művek felhasznál-

¹⁴¹ Az első szerzői jogi törvényként számon tartott Statute of Anne-t 1710-ben alkották meg Angliában.

¹⁴² Gyenge Anikó: „Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításához. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évf. 1. sz., 2009. február, p. 5–6.

¹⁴³ Boronkay, Boytha, Csepely-Knorr, Szilágyi: i. m. (13), p. 15.

¹⁴⁴ A 2011/77/EU Ir. implementálása után.

¹⁴⁵ Washington Declaration on Intellectual Property and the Public Interest, 2.

¹⁴⁶ Devan R. Desai: The Life and Death of Copyright. Wisconsin Law Review, 2011. 2. sz., p. 219.

¹⁴⁷ Desai: i. m. (146), p. 244–256.

¹⁴⁸ Desai: i. m. (146), p. 268.

¹⁴⁹ Desai: i. m. (146), p. 237.

¹⁵⁰ Larsson: i. m. (8), p. 27.

¹⁵¹ Yu: i. m. (10), p. 34.

¹⁵² Litman: i. m. (3), p. 78.

¹⁵³ Gyenge: i. m. (142), p. 9–10.

hatóságának köre igen tág és színes képet mutat (pl. egy film DVD-eladásból való bevételei alacsonyak, a merchandisingjogból való bevételei igen magasak lehetnek), indokolatlannak tűnik a védelmi idő minden felhasználásra általános módon történő kiterjesztése. Ezen túl – elfogadva a kultúra reprodukatív jellegét – a túlzott védelem az alkotások újrafelhasználására is igen káros hatással van.¹⁵⁴

Végző kritikaként megfogalmazhatjuk, hogy ismét az alkotók és a társadalom közötti érdekegyensúly eltolódása figyelhető meg. Míg az évek során a védelmi idő intervalluma folyamatosan nőtt, a társadalom ezért cserébe igen kevés kompenzációt kapott.

Abból, hogy a védelmi idő jelenlegi szabályozása nem megalapozott, de legalábbis elavult, és nem ad megfelelő választ a digitális kor kihívásaira,¹⁵⁵ arra következtethetünk, hogy a szerzői jognak egy újabb olyan pontját fedtük fel, amely válságban van, és egyre inkább eltávolodik a társadalom szükségleteitől.

III.3. A zene, a szerzői jog *pioneerja*

Bár ezen kutatás írója a zene művészetéhez keveset konyít, annak disztribúciójával kapcsolatban mégis észrevételezne egy olyan tendenciát, amely nem csupán elgondolkodtató, de figyelemfelkeltő is a szerzői jog szempontjából.

A zenék eladásának üzleti modelljei a többi szerzői alkotás disztribúciós formáihoz képest úttörők a digitális világban. Az MP3.com például egy felhőszerű szolgáltatást indított már 1996-ban.¹⁵⁶ Ennek az lehet az oka, hogy a zenefájlok mérete jelentős mértékben kisebb a többi mű digitális méreténél, így a korai időszakok kisebb tárolókapacitása és sávszélessége mellett is megindulhatott a tartalmak megosztása. Így értelemszerűen több idő jutott a jogosultaknak is a digitális üzleti modellek kifejlesztésére, az azokra való átállásra.

Mára már a digitális üzleti modellek jelentősen kezdik háttérbe szorítani az analóg be rendezkedést, vagyis az eddigi zenekereskedelmi paradigma – akárcsak a zene disztribúciójának korai digitális válsága – véget ért.¹⁵⁷ Remélhetőleg a zene modelljeiből előre következtethetünk a szerzői jog digitális átállásának – biztató – megvalósítási lehetőségére, jövőjére.

¹⁵⁴ Larsson: i. m. (6), p. 107.

¹⁵⁵ Sár Csaba: A szerzői jog kihívásai a XXI. században. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. Különszám, 2007, p. 39.

¹⁵⁶ Litman: i. m. (3), p. 157.

¹⁵⁷ B. J. Richards: The Times They Are A-Changing: A Legal Perspective on How The Internet is Changing the Way We Buy, Sell and Steal Music. Journal of Intellectual Property Law, 7. évf. 421., 2000, p. 446.

III.4. A magáncélú fájlmegosztás dekriminalizációja

2012 tavaszán villámcsapásként érkezett a hír, miszerint az Országgyűlés az új büntető törvénykönyvben¹⁵⁸ a fájlmegosztás dekriminalizálására készül, mely tervezet 2012. június 25. napján elfogadásra került. Ám a korai örömet hamar elkeseredés váltotta fel, amikor is a NAV közleményéből¹⁵⁹ kiolvasott információk szerint a javaslat bár szövegében a magáncélú fájlmegosztás egyébként is az ultima ratio jelleget erősen megkérdőjelező szabályozásának enyhítésére irányul, valójában az újabb büntetőeljárások megalapozására törekszik.

Az ilyen elmaradott, a digitális kihívásoktól elforduló, egyébként mind a büntetőjog alap-tételeit, mind a jogbiztonságot megkérdőjelező hatósági magatartás egyértelműen válság-jelnek tekintendő.

III.5. Közös jogkezelés

A közös jogkezelés kérdése „mumus” a szerzői jogászok számára annak ellenére, hogy mind az uniós, mind az egyesült államokbeli jogban ismert jogintézmény. Nagy társadalmi érdeklődés övezi, ám a jogirodalom nem állt még elő mélyreható, reformatív elemzésekkel, és ez a jelen dolgozat kereteit is meghaladná, ezért csupán a közös jogkezelés egyes, szükségképpen említendő kérdéseivel foglalkozunk.

Mára divatossá vált a jogosultak érdekvédő szervezeteit megalapozatlan kritikákkal illetni – bár pl. az elszámolás garanciáinak kihangsúlyozása sosem felesleges –, míg a felhasználói oldalt az egekig magasztalni.¹⁶⁰ A közös jogkezelés célja a jogosultak által számon nem tartható engedélyezési feladatokkal járó felhasználások ügyeiben mintegy képviselőként¹⁶¹ való eljárás.¹⁶² Az interneten keresztül számos olyan felhasználásra kerül sor, amelynek ellenőrzésére a jogosulti oldal legnagyobb erőfeszítései ellenére sem képes – ahogy azt a II. fejezetben láthattuk. Ebben a körben a közös jogkezelés nem csupán kívánatos, de szükséges is.¹⁶³

¹⁵⁸ Elérhető: <http://goo.gl/ml1BC>.

¹⁵⁹ Mezei Péter: Biztos, hogy enyhül a nyomás a fájlcserélőkön? <http://goo.gl/ZQPch>; (Szerzői jog a XXI. században).

¹⁶⁰ Sheldon W. Halpern: Copyright law in the Digital Age: Malum Se and Malum Prohibitum. Marquette Intellectual Property Law Rev, 2000. 4. sz., p. 2.

¹⁶¹ Faludi Gábor, Szinger András, Tóth Péter Benjámín: Az internetes lehívásra hozzáférhetővé tétel közös jogkezelés útján történő engedélyezésének egyes gyakorlati kérdései. Védjegyvilág, 2002. 2. sz., p. 2.

¹⁶² Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Szerzői jog és iparjogvédelem. Budapest, Eötvös József Kiadó, 2012, p. 174–182.

¹⁶³ L. még: Pogácsás Anett: A holland közös jogkezelési modell néhány tanulsága. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 2. sz., 2008. április.

A digitális világban a közös jogkezelés intézkedéseinek¹⁶⁴ sikertelensége egyértelműen válságjelnek tekinthető. Felmerül a kérdés: vajon jelenleg megvannak-e a szükséges eszközök a közös jogkezelők digitális világba történő beléptetéséhez – és a késlekedés a jogosulti oldalnak tudható be –, vagy új eszközök kidolgozására lesz szükség?

III.6. A fokozatosválasz-rendszerek

Mi sem beszédesebb annál, minthogy a fokozatosválasz-rendszerek nem a megoldási javaslatok, hanem a válságjelenségek között kaptak helyet jelen dolgozatban. Az ok igen egyszerű: a fokozatos válasz modellje nem ad választ a digitális kor kihívására, csupán tüneti kezelést nyújt.¹⁶⁵ Vizsgálódásunk során először arra keressük a választ, hogy milyen szerepet szántak ezen modellekben a jogalkotók az ISP-knek, majd összegyűjtjük e rendszerek jellemzőit, végül kritikát fogalmazunk meg velük kapcsolatban.

1. A fokozatosválasz-rendszerek lényegében ISP-k (Internet Service Provider) közreműködő szerepére építik működésüket. Ez több tényezővel magyarázható: a jogosultak rájöttek, hogy a szolgáltatók, majd egyéni felhasználók ellen indított perek drágák, elhúzódnak, és rendkívül rossz a PR-juk.¹⁶⁶ Ezzel szemben ISP-ből egy országban csupán pár darab van, így kontrollálhatóbbak, ellenőrizhetőbbek.¹⁶⁷

Ezen közreműködői szerep elől az ISP-k eddig sikerrel bújhattak az elektronikus kereskedelmi szabályok mögé. Az amerikai notice-and-takedown, illetve európai párja, az értesítési-eltávolítási eljárás a közvetítő szolgáltató passzív, „*mere conduit*”¹⁶⁸ tevékenysége esetén eltekintett a felelősségre vonástól, illetőleg mellettük állt az általános nyomon követési, szűrési tilalom¹⁶⁹ elve is.¹⁷⁰ Ám a technika fejlődésével az ISP-k számára egyre kisebb erőfeszítésbe kerül beelátni az adatforgalomba, vagyis egyre kevésbé élhetnek a fenti *safe harbour* kimentési okokkal.¹⁷¹ Bizonyos országokban¹⁷² az ISP-k kénytelenek voltak közreműködni a jogosultakkal, segítséget nyújtani a lentebb bemutatott rendszerek kiépítésében.

¹⁶⁴ A HENT és az Artisjus is szervez felvilágosító rendezvényeket, konferenciákat.

¹⁶⁵ Mezei: i. m. (14), p. 187.

¹⁶⁶ Bassett: i. m. (72), p. 76.

¹⁶⁷ Mezei: i. m. (14), p. 186.

¹⁶⁸ Joris Van Hoboken: Legal Space for Innovative Ordering: On the Need to Update Selection Intermediary Liability in the EU, *International Journal of communications Law and Policy*, 2009. 13. sz., p. 3.

¹⁶⁹ Gloria González Fuster: Balancing Intellectual Property Against Data Protection: A New Rights Wavering Weight. *Retos y oportunitades del entretenimiento en línea*, 2012, p. 386.

¹⁷⁰ Bartóki-Gönczy: i. m. (62), p. 129.

¹⁷¹ Mezei: i. m. (14), p. 196.

¹⁷² Fokozatosválasz-rendszert épített ki az USA, az Egyesült Királyság, Új-Zéland, Írország és Franciaország is.

2. A fokozatosválasz-modellek két fajtáját különböztetjük meg, a *törvényes* és a *privatizált* rendszereket.¹⁷³ Törvényes rendszer jött létre a legtöbb országban, így Franciaországban,¹⁷⁴ az Egyesült Királyságban¹⁷⁵ és Új-Zélandon¹⁷⁶ is. Lényegük, hogy a jogosultak megfigyelésük alatt tartják a hálózatot, és amennyiben gyanús kommunikációt észlelnek, értesítik az ISP-t, aki vagy kiadja az IP-címet a törvény által létrehozott állami szervnek, és az elvégzi az értesítések kiadását, vagy maga gondoskodik a felhasználó értesítéséről. Az értesítések száma rendszerenként eltérő, ám általában minden csapás szigorúbb fellépést jelent. Míg az első „csapások” legfeljebb értesítést, enyhébb szankciókat, az utolsó általában a további jogsértés esetén indítandó peres vagy büntető eljárás megindításának lehetőségére való figyelmeztetést tartalmaz. A privatizált rendszerek¹⁷⁷ némileg eltérően működnek. Működésük alapja egy szerződés az ISP és az adott érdekvédelmi szervezet között, amely bizonyos esetekben bírósági jóváhagyáshoz kötött.¹⁷⁸ A törvényi rendszerekhez hasonlóan itt is a jogosult figyeli a hálózati forgalmat, majd gyanús forgalom esetén az ISP-hez fordul az értesítések kiküldése végett, innentől kezdve pedig a már vázoltak szerint működik mind az értesítési, mind a perindítási szakasz.

A fokozatosválasz-rendszerek több garanciát is tartalmaznak. Ilyen a már említett bíróság általi jóváhagyás a privatizált rendszerek esetében, a jogorvoslati lehetőség, a cselekmények elévülési idejének meghatározása (6, 9 hónap).

3. Ám az elszórt biztosítékok semmiképpen sem adnak megfelelő választ a rendszerekkel kapcsolatban felmerült kritikai észrevételekre. Szükség lenne a minimumgaranciák törvényi – esetleg uniós – szabályozására, amiben lefektetésre kerülnének a hálózat figyelésének szabályai, az ISP azon kötelezettségének pontos meghatározása, hogy milyen körülmények fennállása esetén adhatja ki a felhasználó adatait, és hogy pontosan mikor és milyen körülmények között illeti meg jogorvoslat a felhasználót.

Súlyos probléma, hogy az eljárás költségei többnyire a felhasználókat terhelik. A költségeknek a felhasználó nyakába varrása súlyosan sérti az ártatlanság vélelmét, de a költségeknek az ISP-re terhelése sem tűnik helyénvalónak. Sokkal inkább látszik igazságosnak a jogosultak kötelezése a költségek viselésére, hiszen maga az eljárás is az ő érdekeiket szolgálja, az ő kezdeményezésükre indul meg.

¹⁷³ Mezei: i. m. (14), p. 194.

¹⁷⁴ Hadopi néven: Larsson: i. m. (8), p. 23.

¹⁷⁵ Tartalmaz privatizált elemeket is: Emma Barraclough: ISPs co-opted into piracy fight. *New Analysis*, 2009, 10. sz.

¹⁷⁶ Mezei Péter: Mit hozott 2010 a fájlcsérélőknek? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf., 6. sz., p. 32.

¹⁷⁷ USA, Írország.

¹⁷⁸ Kovács: i. m. (124), p. 48.

További aggály az adatvédelem problémaköre. Az ISP egy szerződés alapján kezeli a felhasználó adatait. Szükségesnek látszik az adatok kiadásának és további útjának nyomon követhetőségét, az arról való értesítést nem csupán törvényi szabályozás, de a felhasználó és az ISP között kötött szerződés részévé tenni, garanciális elemekkel körülbástyázva. Tisztázásra szorul az ISP felelőssége is az adatok megalapozatlan kiadásáért,¹⁷⁹ ahol a jogosultakat kellene a középpontba állítani, elejét véve ezzel a visszaéléseknek. Ezenfelül a privatizált rendszerek az ISP és a jogvédő szervezetek közötti megállapodásainak keretjellegű törvényi szabályozása is kiemelt jelentőségű lenne.¹⁸⁰

Kritikai szempont, hogy az egész rendszer működésének alapfeltétele, hogy egy országon belül minden ISP bevonásra kerüljön, ugyanis ha egy-két internetszolgáltató csatlakozik, akkor az összes többi versenyelőnybe kerül.

Fontos még kitérni az IP-címek jelentőségére. A jogosultak az IP-cím alapján kérik a felhasználók adatainak kiadását. Ez azért problémás, mert közel sem szükségszerű, hogy az IP-cím közvetlen kapcsolatban álljon a konkrét jogsértővel.¹⁸¹ Például ha valaki vezeték nélkül osztja meg a saját internetkapcsolatát, akkor az ISP csupán az előfizető IP-jét fogja látni, pedig a hálózat bármely résztvevője elkövethet jogsértést. Léteznek anonimitást biztosító szoftverek is, amelyek a megfigyelőt tévútra vezethetik. Ezek alapján elgondolkodtató, hogy az IP-cím alapján fennállhat-e egy büntetőeljárás megindításához szükséges megalapozott gyanú.

Mindezek mellett már szőrszálhasogatásnak tűnhet felhozni annak a kérdését, hogy az internet-hozzáférés mint információs alapjog részét képező jogosultság¹⁸² korlátozása az arányosság követelményének megfelel-e.

Összefoglalva,¹⁸³ a fokozatosválasz-rendszerek megjelenése bár dicsérendően a digitális korban való alternatív útvonal keresésének tűnhet, a működésükkel kapcsolatos súlyos aggályok miatt sokkal inkább válságjelnek, mint valóságos megújító üzleti modellnek tekinthetőek.

¹⁷⁹ *Matthew Hofmeister*: The RIAA and The Online Piracy: Why Bundling Access to Digital Music with Other Products and Services Would Give the Industry Greater Control over Downloading. *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review*, 30. évf., 2010, p. 565, 570.

¹⁸⁰ *Lucie Guibault, Guido Westkamp, Thomas Rieber-Mohn*: Study on The Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society. *Amsterdam Law School Legal Studies Research Paper No. 2012–28*, p. 169.

¹⁸¹ *Fowler*: i. m. (32), p. 55.

¹⁸² *Faludi Gábor, Gyenge Anikó*: A fájlmegosztás – hazai és uniós jogi szemmel. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 6. (116.), évf. 6. sz., 2011. december, p. 87.

¹⁸³ L. még *Eldar Haber*: The French Revolution 2.0 – Copyright and the Three Strikes Policy. *Harvard Journal of Sports & Entertainment Law*, 2011. 2. sz.

III.7. Védelmi intézkedések

A WIPO¹⁸⁴ ún. internetszerződése¹⁸⁵ szabályozták először a hatásos műszaki intézkedéseket, amelyek az implementáció után megjelentek a hazai jogrendszerben is.¹⁸⁶ Anélkül, hogy ezen jogintézmény felesleges elemzésébe bonyolódnánk, megkerülhetetlen bizonyos kapcsolódó tendenciák kiemelésé.

A hatásos műszaki intézkedések – mint pl. a DRM¹⁸⁷ – funkciójukból¹⁸⁸ kifolyólag korlátozzák a szerzői művek felhasználásának módjait, lehetőséget biztosítva a szerzőknek a kontroll gyakorlására. Ám a digitális technológiák egyre égetőbb szükségéget gerjesztenek a médiák, platformok közötti interkompatibilitásra,¹⁸⁹ míg az internet decentralizált felépítése már szinte lehetetlenné teszi a szerzői kontroll gyakorlását.¹⁹⁰

Válságjelként értékelhető, hogy a jogosultak nem próbálják érdemben felülvizsgálni a hatásos műszaki intézkedések felépítését, alkalmazhatóságát.

IV. ALTERNATÍVÁK, MEGOLDÁSI ÉS REFORMJAVASLATOK

Az eddigi vizsgálódások eredményeként biztosan leszögezhetjük, hogy a szerzői jog válságban van. De egy, az összetett jogi problémákkal foglalkozó tudományos munka sem lehet teljes megoldási javaslatok, kiütkeresés nélkül. Így a következőkben a forrásaink alapján rendelkezésre álló reformjavaslatokat, illetve alternatívákat vázoljuk fel, majd bemutatjuk a szerző által a források szintéziséből és saját elgondolásaiból alkotott alternatívát.

IV.1. A reformjavaslatok és alternatívák fogalmi elválasztásáról

A jogirodalom megoldási javaslatainak bemutatása két részre lett bontva. *Reformjavaslatok* alatt tárgyaljuk azokat a modelleket, amelyek nem lépnek túl a szerzői jog jelenlegi eszközrendszerén, csupán a meglévő fogalmakkal operálnak. *Alternatívákként* pedig azok a megoldási javaslatok kerülnek bemutatásra, amelyek a jelenlegi eszközrendszeren túllépve, a szerzői jog újragondolásával keresik a választ az eddig ismertettett válságjelekre.

¹⁸⁴ A Szellemi Tulajdon Világszervezete.

¹⁸⁵ A WCT és a WPPT.

¹⁸⁶ Sztj. 95. §.

¹⁸⁷ L. még: Gyenge Anikó, Békés Gergely: A Digital Rights Management szerzői jogi természetéről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 1. sz., 2006. február.

¹⁸⁸ Stacy Baird: Contentious Issues: Copyright Reforms in the Age of Digital Technologies, 2; <http://goo.gl/4ds0t>.

¹⁸⁹ Yu: i. m. (50), p. 918–920.

¹⁹⁰ Greg Lastowka: Virtual Justice – The New Laws of the Online Worlds. Yale University Press, 2011, p. 72.

IV.2. Reformjavaslatok a jogirodalomból

Hibás lenne azt gondolni, hogy a reformjavaslatok tárgyalása szükségtelen, ha a válság feloldásához az alternatívák visznek közelebb bennünket. A reformjavaslatok – bár valóban kisebb lépésnek számítanak – sok olyan részletkérdés megoldását foglalhatják magukban, amelyek nagyban hozzásegítenek bennünket az alternatívák által feltárt megoldási módok teljessé tételéhez.

1. *Hillary M. Kowalsky* munkájában¹⁹¹ arra fekteti a hangsúlyt, hogy vajon milyen eszközökkel is tudnák a jogosultak visszacsábítani a fogyasztókat a legális beszerzési módokhoz. Véleménye szerint ügyelni kell az árkialakításra, a választék sokszínűségére, olyan extra tartalmak biztosítására, amelyek csak jogszerű beszerzéssel érhetőek el, ki kell emelni, hogy a legális beszerzés sokkal biztonságosabb (mind a beszerzett tartalmakra, mind a beszerzőre nézve), mint a „kalózkodás” útján történő, és lehetőséget kell biztosítani a fogyasztóknak a biztonsági másolatok létrehozására.

2. *Jessica Litman* *Digital Copyright*¹⁹² című könyvében felveti a lehetőségét egy olyan pro-vizórikus időszaknak, amelyben a szerzői jogi törvényeket teljesen fel kellene függeszteni, ezt az átmeneti időszakot pedig az új üzleti modellek tanulmányozására lehetne fordítani. Emellett négy fő és több további teendőt sorol fel a szerzői jogi problémák megoldására. A négy fő lépés: 1. a jogosultak tekintsenek el a magánszférában való jogérvényesítéstől, 2. a szabályozás legyen figyelemmel a felhasználók érdekeire, 3. a szabályok legyenek könnyen értelmezhetőek, rövidek, egyszerűek, 4. és legyenek figyelemmel a társadalom, illetve a köz érdekeire.

3. *Greg Lastowka* *Innovative Copyright*¹⁹³ című értekezésében *Michael A. Carrier* munkásságát feldolgozva az innovációt teszi a szerzői jog központi elemévé, egyúttal hangsúlyozza, hogy minden szerzői jogi szabályt ennek a célnak a fényében kell értelmezni. Emellett indítványozza a *statutory damages*, vagyis az angolszász rendszerekben ismert törvényes kártérítés mértékének csökkentését, és a védelmi intézkedések és megsértésük szankcionálásának újragondolását. A szerzői jogi jogsértés megállapításának előfeltételül szabná a sérelmezett felhasználás az eredeti mű piacára gyakorolt negatív hatásának bizonyítását (ami emlékeztet a *fair use-teszt*¹⁹⁴ egyik taxatív elemére).

4. *Ankur R. Patel* már hivatkozott publikációjában¹⁹⁵ a felelősségre vonás elkerülése érdekében ajánlásokat fogalmaz meg a torrentoldalak üzemeltetői számára. Álláspontja szerint minden oldalnak át kell állnia a meghívásos rendszerre, minimalizálva ezzel annak az

¹⁹¹ *Hillary M. Kowalski*: Peer-to-Peer File Sharing & Technological Sabotage Tactics: No Legislation Required, *Marquette Intellectual Property Law Rev.* 8. évf. 2. sz., 2004, p. 312–313.

¹⁹² *Litman*: i. m. (3), p. 171–195.

¹⁹³ *Greg Lastowka*: *Innovative Copyright*. *Michigan Law Review*, 2011. 109. sz., p. 1011, 1017–1025.

¹⁹⁴ *Mezei*: i. m. (87), p. 46–64.

¹⁹⁵ *Patel*: i. m. (67), p. 142–144.

esélyét, hogy a jogosultak észlelhessék a jogsértett tartalom megosztását. Ezen túlmenően szükségesnek látja felhasználási szabályzat elkészítését, amelyben tiltottnak nyilvánítják az effajta tevékenységet. Javasolja, hogy minden oldal írja ki, hogy mindennemű jogsértéssel kapcsolatban együttműködik mind a jogosulti érdekvédő szervezetekkel, mind a hatóságokkal, sőt, ki is adja a vélelmezett jogsértők adatait is (sic!). Az oldalakon való „kommentelés” gyakorlatát sem tartja helyesnek, rávilágítva arra, hogy így esetleg felhívhatják az üzemeltetők figyelmét a jogsértésekre, ami megalapozhatja a felelősségüket. Patel végül szükségesnek látja automatikus szűrőrendszerek felállítását is, mely javaslat a technikai jellemzők fényében nagyjából megegyezik eddig ismertetett ötleteinek hasznosságával.

5. *Peter K. Yu The Escalating Copyright Wars*¹⁹⁶ című munkájában már 2004-ben három pontba szedett reformjavaslattal állt elő a szerzői műveket előállító „ipar” számára. Véleménye szerint nem szabad a szerzői jogi háborút több fronton vívni, csupán egy jogérvényesítési módra kell koncentrálni. Továbbá vissza kell állítani a szerzőkkel kapcsolatos társadalmi bizalmat, aminek eszköze lehet a legális alternatívák kidolgozása, és a fogyasztók – a jövőbeli vásárlók – meg nem támadása. Végül fontosnak tartja a szerzői jogban felborult egyensúlyi állapot helyreállítását.

A szerző *Digital Copyright and Confuzzling Rhetoric*¹⁹⁷ című értekezésében a jogosulti oldal számára fogalmaz meg ajánlásokat a fogyasztókkal való hatékonyabb kommunikáció érdekében. Felhívja a figyelmet, hogy a szerzői jogi védelem további szélesítéséhez meggyőző, empirikus felmérésen alapuló bizonyítékokra lesz szükségük, illetve a jogérvényesítésnél elegendő, ha csak a komoly, kereskedelmi célzatú jogsértőkre koncentrálnak. Ez azért fontos, mivel a társadalom szemében is morálisan elítélendő jogsértők elleni fellépés – és a kis jogsértések figyelmen kívül hagyása – társadalmi támogatottságot hozhat a jogosultaknak, amire komoly szükségük van. Kiemeli még a társadalom számára is elfogadható célok kitűzésének fontosságát, és az elavult üzleti modellek felülvizsgálatának égető szükségességét.

6. Az *Andrew McDiarmid* és *David Sohn* szerzőpáros 2012-ben megjelent tanulmánya¹⁹⁸ gyakorlatilag teljes terjedelmében ajánlásokat fogalmaz meg a szerzői jogi jogérvényesítés reformja érdekében. Kiemelik, hogy felesleges fellépni a kereskedelmi haszonszerzés célzata nélküli jogsértések ellen, mert ez nagyban hátráltatja az innovációt. Megjegyzik, hogy az ISP-k felelősségének növelése is hasonló eredményekhez vezetne, és veszélyeztetné az internet semlegességét. Fontosnak tartják az empirikus felmérések készítését a jogérvényesítési politikák kidolgozásánál és az önkéntes konfliktuskezelési módok, illetve megállapodások előtérbe hozását. Ugyancsak fontos tényező a reális célok kitűzése és a legális alternatívák szaporítása azzal a fontos megjegyzéssel kiegészítve, hogy a szerzői jog problémáinak megoldására önmagában a jogérvényesítés nem lehet adekvát válasz.

¹⁹⁶ Yu: i. m. (50), p. 940–948.

¹⁹⁷ Yu: i. m. (50), p. 22–38.

¹⁹⁸ *Andrew McDiarmid, David Sohn: Guiding Principles for Online Copyright Enforcement. Retos y oportunidades del entretenimiento en línea*, 2012, p. 125–143.

7. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által 2012. év decemberében kiadott *Jedlik-terv*¹⁹⁹ ugyancsak tartalmaz a szerzői jogra vonatkozó reformjavaslatként értékelhető megállapításokat. A terv a szerzői jogot érő legfontosabb kihívásokként azonosítja a technológia változásából eredő problémákat, az árva művek és a kereskedelmi forgalomból kikerült művek kérdését, a közös jogkezelők jelenlegi helyzetét, a digitális kor kihívásait – amely kérdéskörben igazodik az Európai Bizottság és a WIPO aktuális álláspontjához.

Ezen problémák megoldásaként a közös jogkezelők feletti kontroll megerősítését irányozza elő az online hozzáférhetőség növelésével (pl. a legális üzleti modellek támogatása útján) és a szerzői jog társadalmi megítélésének javításával egyetemben. Mivel a szerzői jogról relatíve rövid terjedelemben rendelkeznek, és a konkrét, egyedi megoldási javaslatokban, illetve azok megvalósíthatóságának vizsgálatában szűkölködik, a szöveget sok kritika érte.²⁰⁰

IV.3. Alternatívák

A szerzői jog válságjeleinek kezeléséhez és megoldásához leginkább az alternatívajavaslatok segítenek hozzá bennünket. A következőkben hét ilyen, bizonyos pontokon egymást érintő, új fejlődési irányt jelző javaslat következik.

1. A *Stanford University*-n 2004-ben rendezett, *Tracking Pirates in Cyberspace* című kerekasztal-beszélgetésen²⁰¹ a résztvevők több fontos meglátással is gazdagították a jogirodalmat. Egységes álláspont alakult ki abban, hogy az egyetlen járható út a szerzői jogok jogosultjainak kompenzációja, ami azt is jelenti, hogy az eddigi, a felhasználások kontrollján alapuló gyakorlatot el kell hagyni. Ennek alapvetően két alappillére van: egyrésztől szükséges a kötelező, törvényi engedélyezés esetei közé emelni a digitális felhasználásokat, illetve ezt kiegészítve a felhasználók oktatására, tájékoztatására is igen nagy figyelmet kell fordítani.

2. *Sár Csaba* már idézett munkájában²⁰² a közös jogkezelés szerepének újragondolását tartja a megfelelő kiútnak. Ennek keretében a közös jogkezelőknek nagyobb figyelmet kell fordítani a szerzők kizárólagos jogosultságaira, párbeszédet kell kezdeményezniük mind a digitális világban született új piaci sajátosságok megismerésére, mind a felhasználók igényeinek pontos felmérésére. Az új üzleti modellek kialakításában és gyakorlati alkalmazásában is kiemelkedő szerepük lehet, illetve előremutató lenne az archiválószervezetekkel való aktív közreműködésük is.

¹⁹⁹ Jedlik-terv – nemzeti stratégia a szellemi tulajdon védelmére 2013–2016, p. 61–71 és 140–153.

²⁰⁰ L. Mezei Péter (elérhető: <http://goo.gl/aPOGx>), illetve a Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület (elérhető: <http://goo.gl/nZruy>) írásos véleményét.

²⁰¹ *Granick–Harte–Ishikawa–Kraus–Lohmann–Rowald*: i. m. (117), p. 82, 104.

²⁰² *Sár*: i. m. (155), p. 39–41.

3. *Matthew Hofmeister* 2010-ben publikált értekezésében²⁰³ egy érdekes alternatívát vázol fel. A koncepció – amely *Widespread Licensing* névre hallgat – szerint a felhasználási szerződések megkötésére jogosultak körét ki kell terjeszteni. Így a felhasználó nem csupán a közös jogkezelők vagy az online boltok útján köthetne felhasználási szerződést, hanem internetszolgáltatója, sőt, a mobiltelefonjának, MP3 lejátszójának gyártója útján is.

A modell nem tartalmazza azt, hogy maguk a jogosultak milyen jogi eszközökkel tudják majd ezeket a felhasználásokat nyomon követni (valamiféle kollektív közös jogkezelés, esetleg egyedi szerződések megkötése útján).

4. *Jessica Litman* másik munkája, a *Real Copyright Reform*²⁰⁴ egy érdekes alternatívát vázol fel. E szerint a különböző nevesített felhasználási jogok helyébe egy egységes, ún. kereskedelmi felhasználási jog kerülne, ami egyúttal azt is jelentené, hogy a nem kereskedelmi jellegű felhasználások kikerülnének a szerzői jog hatálya alól. Ezzel egy időben a felhasználási engedélyezés minden tekintetben visszakerülne a szerzőkhöz, megszüntetve ezzel a közös jogkezelés eddigi rendszerét.

5. Annak ellenére, hogy a 2011 augusztusában született *Washington Declaration*²⁰⁵ nem tartalmaz egy egységes, kidolgozott modellt, a benne foglalt ajánlások szemléletváltást jelentenek az eddigi szerzői jogi gyakorlathoz képest. A nyilatkozat szerint az eddigi, vég nélkülinek látszó jogszélesítési folyamat tarthatatlanná vált, ebben a kérdésben moratóriumot kell bevezetni. Sőt, a nemzetközi dokumentumokból ismert minimumvédelemhez hasonló minimumkorlátozásokra is szükség lenne egyidejűleg a kultúra megőrzésében közreműködők²⁰⁶ számára alkotott, a felhasználások engedélyezéséhez kapcsolódó kivételekkel. Emellett a nyilatkozat résztvevői kiemelik az ISP-k felelősségének és kötelezettségeinek korlátozását, az új üzleti modellek támogatását és az empirikus felmérések és hatástanulmányok elkészítésének fontosságát, és elutasítják az internet-hozzáférés megvonásának szankcióként való alkalmazását.

6. *Kőhidi Ákos* a *Jogi Iránytűben* megjelent cikkében²⁰⁷ a fájlmegosztással okozott kárral foglalkozik. Ebben megállapítja, hogy a károkozás tényleges arányainak felfedése lehetetlen, de valamilyen kompenzációra feltétlenül szükség van. Véleménye szerint a kompenzációs feladatok ellátására képes lenne az internetszolgáltatás árába foglalt jogdíj, bár sajnos az elképzelés nem kerül részletes kifejtésre.

Doktori disszertációjában²⁰⁸ már három csoportra osztja a digitális környezetben előállt felelősségi problémák megoldási javaslatait. Az első csoportban a magánjogi alternatívák

²⁰³ *Hofmeister*: i. m. (179), p. 573–574.

²⁰⁴ *Jessica Litman*: *Real Copyright Reform*. *Iowa Law Review*, 96. évf. 1. sz., 2010, p. 40–52.

²⁰⁵ *Washington Declaration*, 2–6.

²⁰⁶ Pl. a GoogleBooks projekt, l. *Mezei Péter*: A szerzői jog jövője is a tét – Gondolatok a Google Books könyvdigitalizálási projektről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 6. (116.) évf. 5. sz., 2011. október.

²⁰⁷ *Kőhidi Ákos*: A felhasználók által fájlmegosztással okozott kár. *Jogi Iránytű*, 2011. 4. sz., p. 1–3.

²⁰⁸ *Kőhidi Ákos*: A polgári jogi felelősség digitális határai Európában, p. 192–204; <http://goo.gl/JLnLA>.

kerülnek kifejtésre. Elsőként egy önkéntes vagy kötelező alapon működő kollektív engedélyezési, átalánydíjas megoldás javaslatát veti fel, amelynek a kevesebb peres eljárás, kisebb monitoringköltségek lennének az előnyei, és ahol már nem a közös jogkezelő szervezet, hanem egy független szerv látná el a beszedési és felosztási feladatokat. A modell árnyoldalaként az ellene való jogosulti ellenállás és az elosztás esetleges egyenlőtlenségei merülnek fel, továbbá megállapításra kerül, hogy a modell alkalmazása esetén az uniós joganyag is módosításra szorulna.

A második magánjogi alternatívaként az online vitarendezés kerül említésre, ami biztosítaná a jogosultak számára a jogsértők elleni tömeges fellépést.

A közjogi megoldások között *Kőhidi* kiemeli a preventív-represszív jellegű, objektív alapú felelősségi rendszereket, illetve a közigazgatási objektív felelősség intézményét, amelyre példaként a fentiekben elemzett fokozatosválasz-modelleket hozza fel.

Végül kitér a jogon kívüli, soft law-eszközök fontosságára, amelyek között említi a jogszervi források bővítésének fontosságát, a közvetlen disztribúciós modelleket, a kollektív szerzőség tendenciáját és az oktatás kiemelt szerepét.

7. *Mezei Péter* A fájlcsere dilemma című könyvében²⁰⁹ egy részletesen kidolgozott, alaposan alátámasztott modellt vázol fel. A problémák megoldásához több előfeltételnek kell teljesülnie. Először is szükség van a fogyasztók széles körű tájékoztatására és oktatására, további jogszerű kereskedelmi modellekre, legális alternatívákra, amely teendők mind a jogosulti oldal vállát terhelik.

Mezei egy kétpólusú, a hagyományos és a törvényi engedélyezés kettősségén alapuló, az internetszolgáltatás díjába épített, a nyilvánossághoz közvetítés jogának digitális ellenőrzését a jogosultak válláról levévő, kompenzációs modellt vázol fel. Állítása szerint egy modellnek négy kérdésnek kell megfelelni, így:

1. *Megfelel-e a modell a nemzetközi jognak?*
2. *Megvan-e a bevételek kezeléséhez szükséges rendszer?*
3. *Kinek kell a jogdíjakat megfizetni?*
4. *A társadalom felsorakozik-e a modell mögé?*

Az első kérdésre azt a választ kapjuk, hogy amennyiben egy kilépést engedő közös jogkezelési rendszert állítunk fel (vagyis a jogosult is választhat, hogy részt vesz-e a kompenzációs közös jogkezelésben, vagy a hagyományos úton próbálja jogait érvényesíteni, és a fogyasztó is, hogy kíván-e a rendszerben részt venni), akkor nem sértünk nemzetközi normákat. A bevételeket egy erre a célra létrehozott szervezet kezelné és osztaná szét, a díjakat pedig az ISP-knek kellene megfizetni, akiket a többletkötelezettségeik miatt a díjából fedezett jutalékkal kárpótolnának. A társadalom támogatottsága bár kockázatos, és nagyban függ az ártól, a beépített garanciáknak és előnyöknek köszönhetően (pl. kilépés lehetősége, perrel fenyegetettség megszűnése, a jogi szabályozás egyszerű módosítása) valószínűsíthető.

²⁰⁹ *Mezei*: i. m. (14), p. 248–269.

8. Bár nem tartalmaz konkrét javaslatokat, fontos és bizakodásra okot adó dokumentum az *Európai Bizottság vitaindító irata*,²¹⁰ amely számos ígéretes megállapítást tartalmaz. A szöveg az internetes piac szereplőinek bemutatása után négy fő szabályozási területet²¹¹ emel ki, amelyek kapcsán felmerült az újraszabályozás szükségessége, illetve hat speciális kérdéssel is foglalkozik.²¹² Annak ellenére, hogy az unió jelenlegi szabályozási elképzelésének vannak szkeptikusai,²¹³ ez az irányvonal nem csupán kívánatos, előremutató és mindenekfelett időszerű – ha nem máris megkésített –, de szinte egyetlen lehetséges út a szerzői jog válságjeleinek megoldására.

IV.4. Egy újabb alternatíva, javaslatok a törvényi szabályozás számára

Az alábbiakban felvázolt alternatíva egységes rendszer helyett sokkal inkább nevezhető a szerzői jog egyes pontjaira irányuló szabályozási javaslatok hálózatának. Ez a hálózat mintegy számvetés épül fel, külön-külön szedve a jogalkotás, jogosultak és jogkezelők, illetve a felhasználók feladatait.

IV.4.1. A jogalkotás feladatai

Ahogy azt már korábban említettük – és számos szerző²¹⁴ szintén ezen az állásponton van²¹⁵ –, égető szükség van a szerzői jog válságjeleinek orvoslásához első lépésként egy uniós irányelvi, majd nemzetközi szerződésben történő szabályozás kialakítására, mivel a problémák – tekintettel az internet globális jellegére – nemzeti szinten már nem kezelhetőek. Az ehhez szükséges lépéseket az alábbiak.

1. A második fejezetben elhangzottak rámutattak arra, hogy a szerzői jog tulajdonból származó megközelítése elavulttá vált. Ez szükségessé teszi, hogy újragondoljuk a szerzői művek védelmének *elméleti alapjait*. A jövőben vissza kell térni a szerzői jogi védelem egyensúly alapú megközelítéséhez: a társadalom és az alkotó érdekei legyenek egyformán szem előtt tartva, figyelemmel az individuuum alkotáshoz fűződő bensőséges kapcsolatára és

²¹⁰ Orientation debate on content in the Digital Economy.

²¹¹ A territorialitás alkalmazhatóságának és a szerzői jogi korlátok kérdése, az egységes szerzői jogi jogcím (unitary copyright title) bevezetése, illetve a jogérvényesítés fejlesztése.

²¹² L. még: *Mezei Péter*: 2013 a szerzői jogi reformok éve – lehet?; <http://goo.gl/tQe42> (Szerzői jog a XXI. században).

²¹³ *Vö. Ficsor Mihály*: The hurried idea of a “European Copyright Code” in the light of the EU’s (desirable) cultural and copyright policy; <http://goo.gl/V4vMA> (Copyright See-Saw).

²¹⁴ *Giuseppe Mazzioti*: New Licensing Models for Online Music Services in the European Union: From Collective to Customized Management. Columbia Law School Public Law & Legal Theory Working Paper Group, 2011, 11–269. sz., p. 36.

²¹⁵ *Németh*: i. m. (129), p. 161.

a társadalom fejlődésére, az innovációk egymásra való kedvező hatására egyaránt, akárcsak arra, hogy egy szerző sem alkot a társadalom közös kulturális örökségének felhasználása nélkül. A szerzői mű ne a semmiből alkotás eredménye legyen, hanem egy *sui generis* jogi fogalom, a dologi jogi tulajdon fogalmától jobban elrugaskodott jogi jelentéstartalommal.

2. A szerzői jog a negyedik fejezetben leírt további válságjeleinek kezelésére számos szabályozási ajánlás fogalmazható meg. Első lépésként a szabályozás részévé kell tenni a művek védelmének és a korlátozásoknak egy *maximum-* és *minimumszintet* egyaránt megállapító, kiegyensúlyozott rendszerét, elejét véve ezzel a szerzői jogok további megalapozatlan szélesítésének és a korlátok csökkentésének.

3. Előremutató és egyedülálló változtatás lenne a védelemnek és a korlátoknak az *egyes tartalmak szerinti differenciálása*. Súlyos igazságtalanságok rejtőznek abban, ha például egy könyvnek, illetve az azzal kapcsolatos remake- és merchandisingjogoknak azonos védelmi időt tartunk fenn (pl. maga a könyv védelme csupán az érdeklődés hiányában értelmetlen, ám a megfilmesítés joga reális, vagy egy film forgalmazásából származó bevételek alacsonyak, míg a jellemző karakterekkel ellátott áruk forgalmából származó bevételek magasak). Ezt az intézkedést egy *bestsellerklauzula-szerű*²¹⁶ jogintézmény beépítésével lehetne ellensúlyozni, így ha a megfilmesítés következtében az eredeti regény iránti érdeklődés újra megnő, a szerzői jogok ideiglenesen feleledhetnek egy meghatározott időtartamra, ellensúlyozva ezzel egy rövidebb védelmi időt.

4. A védelmi idő kérdésében ezenfelül is változtatások alkalmazása vált időszerűvé. Így – Desai munkájára alapozva – a PMA-védelem a művek minden típusában, minden felhasználással kapcsolatban elavulttá vált. Egyszerűen dogmatikai nonszensz a szerző leszármazóinak támogatása súlyos évtizedekkel egy mű születése után. Ezen túl a szerző egész életében való védelmet sem tartja e sorok szerzője feltétlenül szükségesnek. A szerzői művekben található tartalom a digitális korban – akárcsak az információ – folyamatosan inflálódik, védelme egyre bizonytalanabb lábakon áll, sőt, sokszor a szerző maga sem törődik évekkal ezelőtti műveivel (példának okáért jelen dolgozat a benne foglalt információk korával egyenes arányosan – a befektetett munka ellenére – veszít értékéből). Így a *védelmi idő ideális mértéke maximum 15 évben látszik reálisnak*, egy, a már említett bestsellerklauzula-szerű jogintézmény ellensúlyozásával.

5. Bár nem illeszkedik a kontinentális jog hagyományai közé, a jövő felhasználásaira tekintettel érdemes lenne egy, az amerikai *fair use-teszthez*²¹⁷ hasonló jogintézménynek a korlátok közé való beillesztése. A fair use-teszt lehetőséget ad a bíróságoknak, hogy az egyes, egyébként jogellenes felhasználásokat bizonyos taxatív és további eseti feltételek alapján kimentsék. Ez a magas fokú rugalmasság a digitális szerzői jog világához nagyon jól illesz-

²¹⁶ Sztj. 48. §.

²¹⁷ Erről bővebben I. Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználásai a fair use-teszt fényében. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 6. sz., 2008. december.

kedne, mivel egy ilyen mérlegeléses, keret jellegű kimentési okkal kitolható lenne a jogszabályok élettartama, növelve ezzel mind a felhasználók, mind a jogosultak biztonságérzetét, elégedettségét az adott jogi környezetben. Ezenfelül súlyosan sérti az arányosság követelményét, hogy amíg a törvényben foglalt felhasználási jogok csupán exemplatív jellegűek, addig a szerzői jog korlátainak felsorolása taxatív. Egy *méltányossági korlát* ellensúlyozhatná ezt az aránytalanságot, utat engedve a bírói mérlegelés jogfejlesztő jellegén keresztül pl. a paródiának mint szabad felhasználásnak, amivel a hatályos magyar szabályozás adós maradt.

6. A fájlcserelés kiemelt szerepet kap a szabályozás feladatai között, hiszen ez volt az a tényező, amely elmélyítette a jog és a társadalmi gyakorlat között kialakult rést.²¹⁸ Szabályozásának kiútjaival kapcsolatban a szerző alapvetően osztja Mezei Péter feljebb ismertetett véleményét, ám bizonyos fenntartásokkal.²¹⁹ Mivel a szerzői jog problémái nem oldhatók meg nemzeti szinten, szükségesnek látszik egy, a kettős engedélyezési rendszerrel kapcsolatos Európai Unió irányelv kidolgozása (így a négy feltétel mellé egy ötödiket, nevezetesen a *szabályozás szintjét* hozzáadva). Az irányelvben le kell fektetni a rendszerrel kapcsolatos alapvető garanciák körét, illetve pontos körülírását annak, hogy a bevételek kezelésére feljogosított szervet ki, milyen bevételből, milyen feltételekkel és körülmények között működtesse.

Ezen túl alapvető kérdés, hogy nagyjából milyen összeg legyen a szolgáltatásba épített jogdíj. Mivel egy előfizetés ára legkevesebb 3-5 ezer forint, már egy plusz 5 ezer forintos díjtétel is nagy terhet jelenthet a felhasználók számára. Felmerül a kérdés, hogy vajon elegendő felhasználó vállalná-e a többletfizetést, és ha vállalják is, ekkora tétel elegendő-e egy egész iparág kompenzációjára? Fontos szempont, hogy mi alapján osszák el a keletkező bevételeket? A letöltések száma semmiképpen sem lehet irányadó e tekintetben, ugyanis ez a jogosultak visszaéléseire adhat lehetőséget (ti. ha saját tartalmaikat töltik, töltetik le, ez egy fix díj mellett elképzelhető). Ehhez valószínűleg egy IP-alapú szűrőrendszerre lesz szükség – persze feltételezve azt, hogy az IP-alapú azonosítás fent már említett problémáit orvosolni lehet –, ami adatvédelmi problémákat vethet fel. További garanciákra és az elszámoltatás szabályainak pontos kidolgozására lesz szükség a bevételek kezelésével és a közös jogkezelőknek, illetve az ISP-knek juttatandó jutalékokkal kapcsolatban – bár itt támaszkodhatunk a közös jogkezelés elszámoltatási szabályozására.

7. Mindezen kérdések – kezdetként – egy egységes vagy több uniós irányelvben való megválaszolása több kézzel fogható előnnyel bír. A *harmonizáció* pozitív hozadéka²²⁰ mind nemzeti, mind nemzetközi szinten a költséghatékonyság, a jogbiztonság és a gazdasági fel-

²¹⁸ John Tehranian: Infringement Nation: Copyright Reform and the Law/Norm Gap. Loyola-LA Legal Studies Paper, 2007. 46. sz., p. 543.

²¹⁹ L még: Ujhelyi Dávid: Mezei Péter: A fájlcsere dilemma, recenzió. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 5. sz., 2012. október, p. 131–132.

²²⁰ Peter K. Yu: Five Disharmonizing Trends in the International Intellectual Property Regime. Michigan State University Legal Studies Research Paper Series, No. 2007, 03-28. sz., p. 5–6.

lendülés mellett, hogy egyes meglévő irányelvek eleve revízióra szorulnak.²²¹ Sőt, a szabályozás javasolt szintjét hazánkra tekintettel különösen indokoltá teszi, hogy az új Polgári Törvénykönyv tervezete nem reagál²²² a fentiekben kifejtett problémákra, figyelmen kívül hagyja azokat.²²³

IV.4.2. A felhasználók feladatai

A felhasználókat az egyensúly fenntartásához szintén kötelezettségek terhelik. Tudatos fogyasztókra és felhasználókra, a digitális műélvezet kultúrájának kialakítására van szükség, amihez elkerülhetetlen a társadalmi részvétel, nyitottság és aktivitás.

Ám ahhoz, hogy a felhasználókat változó pályára tudjuk kényszeríteni, elengedhetetlenek a jogosultak és a közös jogkezelők tájékoztatási és reformprogramjai, ezeket a következő alpont tartalmazza (hiszen a felhasználók és alkotók jogai és kötelezettségei mintegy tükörképei egymásnak).

IV.4.3. A jogosultak és a közös jogkezelők feladatai

1. Egy szerzői jogi szemléletbeli változáshoz (és itt tudatosan nem a paradigmaváltás kifejezését használjuk) elkerülhetetlen lesz a társadalom megfelelő *felvilágosítása* a szerzői jog alapszintű működéséről, ami egyértelműen a közös jogkezelő és érdekvédelmi egyesületek feladata lesz. Ajánlatos lenne különböző tájékoztatási és oktatási kampányok indítása, illetve a meglévők²²⁴ folytatása és újragondolása. Mindez, kiegészítve a közös jogkezelők versenyhelyzetének reformjával²²⁵ nagyban hozzájárulna egy születendő új szabályozás társadalmi elfogadottságának, a bizalom szükséges szintjének kialakításához. Ehhez a bizalomhoz nem elég a tájékoztatás: egy új szabályozás megalkotása és bevezetése előtt egyaránt fontos lesz a jog jelenlegi helyzetével kapcsolatos empirikus felmérések²²⁶ és a jövőbeli szabályozással kapcsolatos hatástanulmányok elkészítése.²²⁷

2. Nem lehet eltúlozni a *legális alternatívák* jelentőségét, amelyek kialakításában mind a közös jogkezelők, mind a szerzők aktív közreműködésére szükség lesz. Példaértékű ilyen

²²¹ Federica Casarosa: Copyright Infringing Content Available Online – National Jurisprudential Trends. Retos y oportunidades del entretenimiento en línea, 2012, p. 74.

²²² L. Faludi Gábor: Szerzői jog, iparjogvédelem és a Ptk. koncepciója, I. rész. Polgári Jogi Kodifikáció, 2003. 2. sz.

²²³ Vö. Gyenge Anikó: Szerzői jog az új Ptk.-ban. Infokommunikáció és Jog, 2007. 5. sz.

²²⁴ Pl. a ProArt kisfilmjei, elérhető: <http://goo.gl/xjpmE>.

²²⁵ Josef Drexler: Collecting Societies and Competition Law; <http://goo.gl/HHZZY>.

²²⁶ Mint a HENT és az OKRI felmérései, l. <http://goo.gl/no8ok>.

²²⁷ L. Mezei Péter: Újabb módosítások a szerzői jogi törvényben – 2. rész; <http://goo.gl/cuS7J> (Szerzői jog a XXI. században).

szempontból az Egyesült Államok, ugyanis a jogszerű modellek szignifikáns többsége – mint a Netflix, vagy az OnLive²²⁸ – innen indult útjára. Itt már megfigyelhető az a tendencia, miszerint az alternatív rendszerek képesek visszaszorítani az illegális forrásokból történő beszerzéseket.²²⁹ A *Bodó–Lakatos* szerzőpáros szerint alapvetően kétfajta illegális beszerzés van, *helyettesítő* és *hiánypótló*.²³⁰ Talán kicsit a szerzői jogtól idegen, de felmerül a kérdés, hogy amennyiben egy beszerzés hiánypótló – vagyis nincs legális alternatívája – okozhat-e egyáltalán kárt? Ha a jogosult nem vesz részt az adott piacon, vagyis a fogyasztó számára elérhetetlen a jogszerű út, és ezáltal az engedélyezési jog gyakorlása is lehetetlen, akkor logikailag a vagyoni hátránynak is lehetetlennek kell lennie. A legális alternatívák skálájának bővítésével és a jogérvényesítési gyakorlat újragondolásával visszanyerhető lenne a társadalmi támogatottság, amire a szerzői jognak minden korábbinál jobban szüksége van.

A dolgozatban következetesen végigkövettük a szerzői jog aktuális válságjeleit a hibás metaforák problematikájától kezdve a fájlcserelés kérdésein át a dogmatikai szempontból apróbb, a társadalom szempontjából mégis fontos jelenségek vizsgálatáig.

A kutatás legfontosabb része – hiszen egy tudományos munka csupán akkor több pusztán összefoglaló műnél, ha megoldási javaslatokat is tartalmaz – ezek után következett. Felvázoltuk egy – e sorok szerzőjének álláspontja szerint – reális alternatíva modelljét, intézkedések hálózatát, amely kiutat jelenthet a digitális technológia okozta válságból: tartalmazza a szerzői jog elméleti alapjainak, illetve a védelmi idő reformját, a védelem tartalom szerinti differenciálásának gondolatát, egy méltányossági alapú szabad felhasználási eset bevezetését, a fájlcserelés új szabályozásának koncepcióját, mindezt egy (vagy több) uniós irányelv vagy nemzetközi szerződés keretei között.

A munka célja és kiindulópontja a „szerzői jogi gépezet” hibáinak felkutatása és ezek kijavítására irányuló terv kidolgozása volt. A főbb válságjelek feltérképezése és elemzése alapján a felvázolt alternatíva jó kiindulópont lehet egy új, nyitott és a problémák kezelése kérdésében elhivatott jogalkotási folyamat megkezdéséhez vagy éppen annak²³¹ előmozdításához.

²²⁸ Utóbbiról l. *Ujhelyi Dávid*: Nem játék – az OnLive szerzői jogi szempontból; <http://goo.gl/oQ007> (Szerzői jog a XXI. században).

²²⁹ *Mezei*: i. m. (87), p. 53.

²³⁰ *Bodó Balázs–Lakatos Zoltán*: A filmek online feketepiacja és a moziforgalmazás, kézirat, 2010; <http://goo.gl/c3OEH>.

²³¹ *L. Ficsor Mihály*: A szellemi tulajdon és a Ptk.: (észrevételek és javaslatok a polgári jogi kodifikációhoz). *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001. 2. sz. és *Mezei Péter*: Újabb módosítások a szerzői jogi törvényben – 1. rész; <http://goo.gl/58jik> (Szerzői jog a XXI. században).